

Uloga međunarodnog monetarnog fonda u rješavanju ekonomske krize u Europskoj uniji

Radolović, Erna

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:504874>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-29**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

ERNA RADOLOVIĆ

ULOGA MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA U
RJEŠAVANJU EKONOMSKE KRIZE U EUROPSKOJ UNIJI
Diplomski rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

ERNA RADOLOVIĆ

ULOGA MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA U
RJEŠAVANJU EKONOMSKE KRIZE U EUROPSKOJ UNIJI

Diplomski rad

0303022174: ,redoviti student

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Međunarodne financije

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Međunarodna ekonomija

Mentor: Prof.dr.sc. Ines Kersan Škabić

Pula, lipanj 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, doljepotpisana Erna Radolović, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije, smjera Turizam ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Erna Radolović dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom "Uloga Međunarodnog monetarnog fonda u rješavanje ekonomske krize u Europskoj uniji" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND	3
2.1. O MEĐUNARODNOM MONETARNOM FONDU	3
2.2. ORGANIZACIJA I RAD MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA	5
2.3. CILJEVI MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA	8
2.4. SREDSTVA I ZAJMOVI MMF-A	9
2.5. UVJETOVANOST ZAJMOVA	10
2.6. NOVE KREDITNE LINIJE MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA	11
2.7. REFORME KVOTA MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA	13
3. SVJETSKA EKONOMSKA KRIZA	14
3.1. EKONOMSKA KRIZA U SAD-U	14
3.1.1. NASTANAK I INTENZIVIRANJE KRIZE U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA	16
3.1.2. ANALIZA MAKROEKONOMSKIH POKAZATELJA U PRVIM GODINAMA KRIZE	19
3.2. EKONOMSKA KRIZA U EUROPSKOJ UNIJI	21
3.3. REAGIRANJE EUROPSKE UNIJE NA KRIZU	24
3.4. PRIMJER PROCESA KRIZE U ISLANDU	28
4. PROGRAMI POMOĆI MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA ZEMLJAMA ČLANICAMA EU	36
4.1. ULOGA MMF U SVJETSKOJ EKONOMSKOJ KRIZI	36
4.2. PROGRAMI POMOĆI MMF-A ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE I POSLJEDICE	37
4.2.1. KRIZA U GRČKOJ	39
4.2.2. USPJEŠNI PRIMJER IRSKE	46
4.2.3. USPJEŠNI PRIMJER PORTUGALA	53
5. KRITIKE MEĐUNARODNOM MONETARNOM FONDU I POLITIKA INTERNE DEVALVACIJE	58
5.1. KRITIKE MMF-U	58
5.2. POLITIKA INTERNE DEVALVACIJE	59
6. ZAKLJUČAK	63
LITERATURA	65
POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA	69

1. UVOD

Međunarodni monetarni fond jedna je od vodećih institucija u kontekstu međunarodne ekonomije. Iako ova specijalizirana institucija ima brojne funkcije i uloge, najjednostavnije je reći kako je u svojem radu, od osnivanja pa do danas, kontinuirano usmjerena prema osiguranju i promociji ekonomske i financijske stabilnosti svih država članica.

Mediji diljem svijeta kontinuirano izvještavaju u svezi rada i angažmana ove institucije, a uloga iste osobito se očitovala u vrijeme ekspanzije svjetske ekonomske krize, čijim su negativnim učincima bile pogođene države svijeta, u većoj ili manjoj mjeri. Osnovna orijentacija Međunarodnog monetarnog fonda u to vrijeme, a i danas, bila je prema reduciranju negativnih učinaka i otklanjanju istih. Prema tome, moguće je govoriti o sanacijskoj ulozi u to vrijeme, ali i o onoj preventivnoj, s obzirom na aktivnosti koje su bile poduzete.

Ova institucija svakako danas predstavlja jednu od vodećih na međunarodnoj razini. S obzirom na funkcije i ulogu iste vjeruje se da će u budućnosti, kao i do sada, nastavljati podržavati ekonomsku i financijsku stabilnost svih država članica. Sukladno tome, očekivan je daljnji razvoj iste, kao i njezino jačanje u budućnosti.

Cilj rada je istražiti značenje Međunarodnog monetarnog fonda i njegovih zajmova u okviru globalne ekonomske krize. Poseban naglasak bit će na suradnji MMF-a, EU-a i ECB-a (tzv. Trojke) u odobravanju pomoći zemljama članicama Europske Unije.

Rad se strukturno sastoji od četiri poglavlja, uvoda i zaključka. Drugo poglavlje posvećeno je osnovnim obilježjima Međunarodnog monetarnog fonda. Treće poglavlje odnosi se na ulogu ove institucije u kontekstu kriznog razdoblja. Pri tome se analiziraju primjeri Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije. U četvrtom poglavlju pristupa se razmatranju posljedica i scenarija koji su nastupili nakon primanja pomoći ove institucije, na primjeru zemalja članica, dok se u petom poglavlju daje pregled ostalih zemalja, te objašnjava politika interne devalvacije. Time se rad zaokružuje u smislenu cjelinu.

Metodologija istraživanja odnosi se na primjenu sljedećih metoda: metoda analize i sinteze, induktivnu i deduktivnu metodu, statističku metodu, metodu komparacije i metodu apstrakcije te metodu deskripcije.

2. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND

Međunarodni monetarni fond jedna je od vodećih međunarodnih institucija u području ekonomije. Važno je istaknuti kako ona ima nekoliko funkcija i brojne odgovornosti, a generalno djeluje u smjeru osiguranja ekonomske i financijske stabilnosti. Broj njezinih članova kontinuirano raste, a punopravna članica ove institucije je i Republika Hrvatska.

U svrhu analize uloge i značaja MMF-a u kontekstu zbivanja i reduciranja negativnih učinaka svjetske ekonomske krize iz 2008. godine, važno je dati opsežniji prikaz njegovih osnovnih obilježja, razvoja te njegovih novijih aktivnosti.

2.1. O MEĐUNARODNOM MONETARNOM FONDU

Međunarodni monetarni fond (engl. *International Monetary Fund*, akronim IMF; MMF) osnovan je 1946. godine, a na temelju sporazuma iz Bretton Woodsa iz 1944. godine, kako bi promovirao međunarodnu suradnju, obavljao sigurnu razmjenu, pouzdane dogovore o razmjeni te kako bi poticao ekonomski rast, povećanje zaposlenosti te kako bi osigurao privremenu financijsku pomoć zemljama da ostvare platno bilančnu ravnotežu. Danas broji 189 članica, a sjedište mu je u Washingtonu (International Monetary Fund, 2018).

Tri su glavna područja aktivnosti MMF-a: promatranje, nadzor, financijska te tehnička pomoć (Grgić i Bilas, 2008, 633).

Funkcija nadzora se sastoji od procjene propisa o novčanoj razmjeni zemalja članica s obzirom na uvjerenje da jaka i dosljedna ekonomska politika vodi stabilnom deviznom tečaju, također doprinosi rastu i razvoju svjetske ekonomije.

Financijska pomoć odnosi se na odobravanje zajmova zemljama članicama, za potrebe podrške politikama, prilagodbama i reformama.

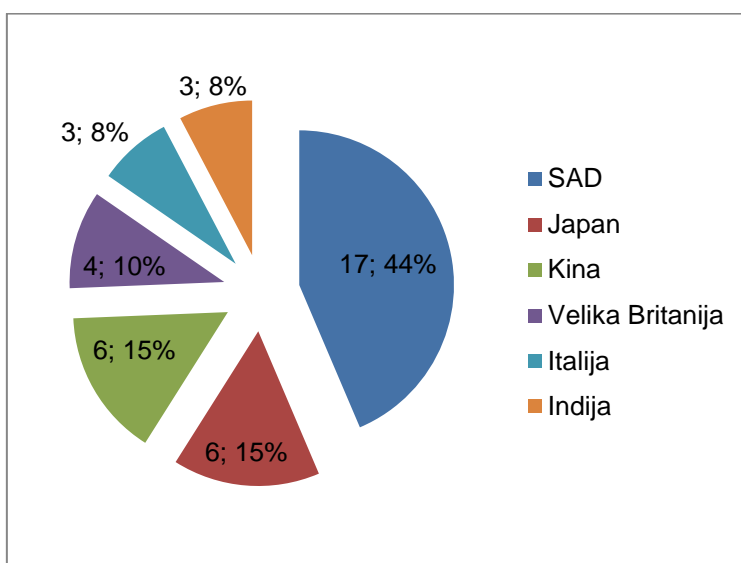
Tehnička pomoć jedna je od ključnih aktivnosti MMF, te on dijeli svoju stručnost kroz tehničku pomoć, ali i obuku u mnogo područja kao što su: središnje bankarstvo, monetarna i tečajna politika, zatim porezna politika, administracija te statistika. Važnost tehničke pomoći MMF očituje se u činjenici da 80% ove pomoći usmjereno je na zemlje sa niskim i nižim prihodima posebice u Sub-Saharskoj Africi te Aziji.

Tehničku pomoć MMF pruža kroz različite oblike i načine; osoblje MMF-a posjećuje zemlje članice kako bi savjetovale dužnosnike vlade i središnje banke o određenim pitanjima, ali pruža pomoć na način da postavlja stručnjake i savjetnike na određena područja na kratkoročno ili dugoročno razdoblje, a tu su još i razni tečajevi, „on-line“ savjeti i brojni drugi načini (IMF, 2018). Postoje brojni regionalni centri koji se nalaze u pojedinim državama za područje Afrike, Središnje Amerike i Kariba te Pacifičkih otoka kroz koje MMF pruža veći dio svoje tehničke pomoći, a također organizira tečajeve državnim i središnjim bankama u Washingtonu te u regionalnim centrima za obuku koje se nalaze u Austriji, Brazilu, Singapuru, Kini, Tunisu i u Ujedinjenim Arapskim Emiratima (IMF, 2018).

Međunarodni monetarni fond trenutno ima 189 zemalja članica. Glasačka moć pojedine zemlje ovisi o udjelu kapitala u fondu. Države sa najvećim glasačkim udjelom su SAD sa 16,52%, Japan sa 6,15%, Kina s 6,09%, Njemačka s 5,32%, Francuska s 4,03%, Velika Britanija s 4,03%, Italija s 3,02% i Indija s 2,64% kvota. Vidljivo je da je riječ o ekonomski najrazvijenijim zemljama svijeta (članice G7) i zemljama Europske unije.

Prikaz glasačke moći zemalja slijedi u nastavku (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Glasačka moć u MMF-u na dan 14.03.2018. u % kvote

Izvor: Izrada autora prema: International Monetary Fund (2018.) *IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors*. Dostupno na: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx#top> (25.03.2018.).

U kontekstu općih uloga i zadaća MMF-a misli se na (Stojan, 2000, 23):

- Unapređivanje međunarodne suradnje;
- Putem konzultacija i suradnje rješavati međunarodne monetarne probleme;
- Doprinos ekspanziji uravnoteženog rasta međunarodne trgovine kroz održavanje visoke stope zaposlenosti i realnog dohotka;
- Unapređenje devizne stabilnosti kroz održavanje međunarodnih aranžmana uz izbjegavanje deprecijacije valuta;
- Doprinos formiranju sustava multilateralnog plaćanja tekućih transakcija i izbjegavanje deviznih restrikcija;
- Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti te slično.

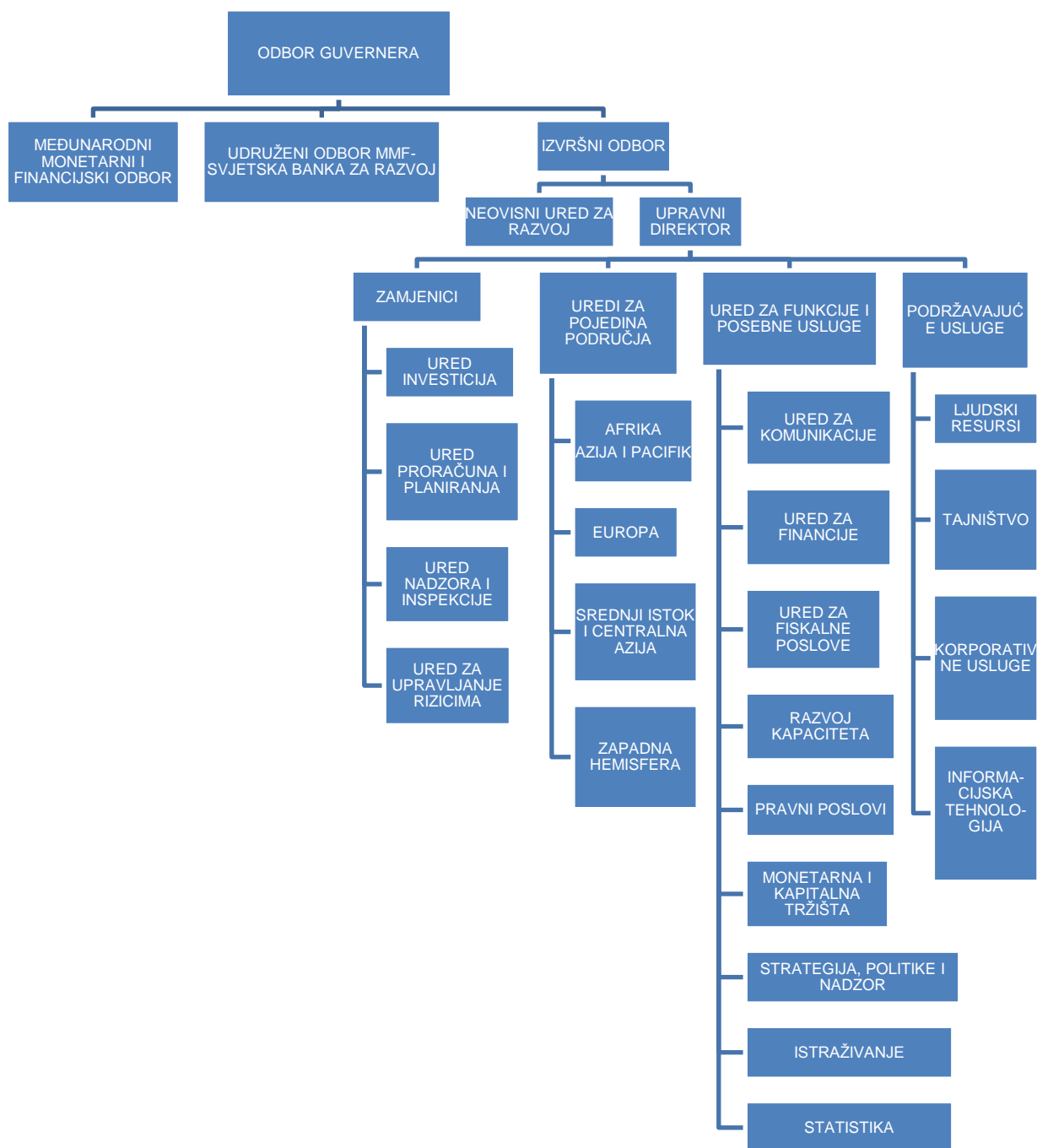
2.2. ORGANIZACIJA I RAD MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA

Strukturno, MMF se sastoji od upravnih i vodećih organa. Politika MMF-a provodi se na temelju sporazuma (Articles of Agreement) dok se izvršava putem organiziranog vodstva koji se prema čl. XII, st.1 Statuta MMF-a sastoji od (International Monetary Found- Articles of Agreement, 2016):

- Odbora guvernera (Board of Governors)
- Izvršnog odbora (Excecutive Board)
- Upravnog direktora te ostalog osoblja (Managing Director)

Sveobuhvatno, riječ je o 17 odjela koji provode politike, analize i tehničke poslove (Slika 1.).

Slika 1. Organizacijska struktura Međunarodnog monetarnog fonda

Izvor: Izrada autora prema: International Monetary Fund (2017.) IMF Organization Chart. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/np/obp/orgcht.htm> (25.03.2018.).

Iz slike 1 vidi se da je glavni upravni organ MMF-a Odbor guvernera (engl. *Board of Governors*). On donosi sve važne poslovne i druge odluke, a sastoji se od predstavnika svih zemalja članica. Pri tome, svaka zemlja članica imenuje svog predstavnika na razini guvernera, ali i njegovog zamjenika, a najčešće je to ministar

financija te guverner središnje banke. Važno je istaknuti da svi oni sudjeluju u radu Fonda, a između sebe biraju predsjednika (Vizjak, 2006, 162).

Odbor guvernera obvezno se sastaje jedanput godišnje te usko surađuje sa Odborom guvernera Svjetske banke. Sastanci su uspostavljeni na način da se dva put godišnje održavaju u Washingtonu, a treći put u nekoj zemlji izvan Sjedinjenih Američkih Država.

Izvršni odbor (engl. *Excutive Board*) predstavlja drugi organ upravljanja te on ostvaruje izvršne funkcije i priprema godišnja izvješća o radu MMF-a. Izvršni odbor se sastoji od 20 izvršnih direktora predstavnika zemalja članica, od kojih 5 direktora određuju članice koje imaju najveće financijske udjele u Fondu. Ostalih 15 direktora zaduženi su da zastupaju interesne grupe zemalja članica grupirane na način da posjeduju podjednaku glasačku moć. Izvršni direktori izabiru Upravnog direktora. Izvršni direktori predstavljaju MMF u svojim zemljama ili grupama zemalja koje su ih izabrale da ih predstavljaju (Vizjak, 2006, 163).

Upravni direktor (engl. *Managing Director*) je treći organ koji ima više zadataka. Upravni direktor je predsjednik Izvršnog odbora, ali i šef osoblja te također brine o organizaciji, osoblju, imenovanju osoblja, ali i o zapošljavanju te otpuštanju.

Također je važno istaknuti kako je Međunarodni monetarni fond organiziran na način da djeluje regionalno i funkcionalno, što je ujedno i prikazano. Organizacijski se sastoji od pet regija, a to su: Afrika, Azija, Europa, Srednji Istok i američki kontinent. Funkcijski ima 10 sektora, a to su administracija, središnja banka, devizni i trgovinski poslovi, vanjski odnosi, fiskalni, pravni i istraživački poslovi, ustroj MMF-a, uprava, računovodstvo i financije. Također, u okviru njega postoji još sedam specijaliziranih jedinica (Vizjak, 2006, 163).

Nakon ukidanja konvertibilnosti dolara u zlato 15.08.1971., Odbor guvernera u srpnju 1972., imenuje Komitet dvadesetorice (Committee of Twenty) da pripremi prijedlog reforme MMF-a u roku dvije godine. Oni su predložili da se ustanovi permanentno Vijeće guvernera sastavljeno od 20 članova koje bi imalo snagu donošenja odluka u tekućim poslovima. Nazvali su ga Privremeni Komitet Odbora, te je on osnovan 1974.godine, a članovi su mu imenovani ili birani od zemalja, odnosno od grupe

zemalja koje biraju i članice Izvršnog Odbora. „Komitet za razvoj (Development Comitee) predložio je Komitet dvadesetorice kao zajednički ministarski Komitet odbora guvernera Svjetske banke i MMF-a za transfer realnih resursa zemljama u razvoju.“ (Babić i Babić, 2008, 427).

2.3 CILJEVI MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA

Prethodno je navedeno kako MMF broji 189 članica, od samog osnivanja njegovi ciljevi ostali su nepromijenjeni, ali je zbog promjena u svjetskom gospodarstvu pojedinih zemalja došlo do promjena opće uloge i zadaće MMF-a. Stoga je MMF morao uvesti nove mehanizme djelovanja kako bi mogao efikasnije upravljati svjetskim gospodarstvima, ali i osigurao njihov daljnji razvoj,.

Novi mehanizmi djelovanja MMF-a:

- Promovirati međunarodnu monetarnu suradnju
- Poticati ekspanziju ravnotežnog rasta međunarodne trgovine
- Promovirati stabilnost deviznog tečaja
- Doprinositi u uspostavi multilateralnog sustava plaćanja
- Davati zajmove (uvjetovanih) zemalja članica koje imaju problema u platnoj bilanci (Grgić i Bilas, 2008, 629).

MMF osim ovoga navedenoga također promovira ekonomsku stabilnost te radi na sprječavanju kriza kada nastanu, nastoji promovirati rast te suzbijati siromaštvo. Jednom na godinu MMF provodi dubinski procjene ekonomske situacije svake zemlje članice, raspravlja s vladama zemalja članica o adekvatnosti politika te ostvarivanje vanjske i unutarnje ravnoteže.

Kada se neka zemlja suoči sa krizom tada MMF nudi financijsku pomoć kako bi ta zemlja riješila problem u svojoj platnoj bilanci.

MMF aktivno djeluje i u suzbijanju siromaštva, te je u rujnu 1999 godine uspostavio programe (Poverty Reduction and Growth Facility) te Exogenous Shocks Facility (ESF) kako bi pružio pomoć zemljama kojima je to doista potrebno samostalno ili u suradnji s drugim organizacijama (IMF, 2016). Također, putem inicijativa Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) i Multilateral Debt Relief Intiative (MDRI) smanjuje ili oprašta dugove. MMF nudi pomoć u najsiromašnijim zemljama putem Poverty

Reduction Strategy Paper (PRSP), te dokumente pripremaju vlade tih zemalja (u suradnji) s partnerima kako bi opisale razumljiv ekonomski, strukturni i socijalni politički okvir koji je implementiran u svrhu promoviranja ekonomskog rasta i smanjivanje siromaštva (Grgić i Bilas, 2008, 634).

2.4 SREDSTVA I ZAJMOVI MMF-A

Postoje četiri izvora sredstava MMF-a koje on koristi za davanje kredita zemljama članicama, a to su (Babić i Babić, 2008, 427):

- Upisom kvota zemljama članicama
- Posuđivanjem
- Pristojbe za korištenje svojih sredstava tj.dohotka od investicija
- Kamate na fondove SDR

Kvota su glavni izvori sredstava MMF-a odnosno osnovni izvor financiranja GRA¹. Upis kvota se odvija preko računa općih sredstava (General Resources Account- GRA) koji se vodi u Općem odjelu MMF-a, koji se inače sastoji od tri odvojena računa, a to su: račun općih sredstava (GRA), račun specijalnih isplata (Special Disbursement Account- SDA), te račun ulaganja (Investment Account). Glavni račun je GRA, te se preko njega obavlja najveći dio transakcija MMF-a i zemalja članica (Bilas i Jovanović, 2011, 82). Zemlje članice upisuju kapital u obliku kvota. Kvota su izražene u Specijalnim pravima vučenja te njihovu veličinu određuje Upravni odbor (IMF, 2018).²

Najvažniji faktor u određivanju ukupnog kapacitete davanja zajmova od strane MMF-a je ukupni iznos kvota. Pri utvrđivanju iznosa kvote u obzir se uzimaju brojni ekonomski faktori kao što su: BDP, transakcije na tekućem računu i službene rezerve.

¹ GRA (General Resources Account) predstavlja račun općih izvora sredstava, koji se vodi u Općem odjelu MMF-a.

² Specijalna prava vučenja međunarodna su obračunska jedinica utvrđena od strane Međunarodnog monetarnog fonda, koja služi kao mjera veličine nacionalnog gospodarstva i količina do koje Fond može privremeno otkupiti nacionalnu valutu radi uravnoteženja bilance plaćanja pojedine članice. Vrijednost SDR-a utvrđuje se dnevno u odnosu prema kretanju košarice šest vodećih valuta: USD, euro, funta, jen, kineski renminbi), te se košarica revidira svakih 5 godina. Kineski renminbi je uvršten početkom listopada 2016 godine. (MMF)

Zemlja članica mora u potpunosti platiti kvotu prilikom uključivanja u MMF, 25% mora uplatiti u Specijalnim pravima vučenja (SDR ili Special Drawing Rigts) ili u široko prihvaćenim valutama kao što su: (USD, euro, funta, jen), a ostali dio od 75% plaća u nacionalnoj valuti (Grgić i Bilas, 2008, 634). Veličina kvote određuje glasačku moć u MMF-u, zatim visinu kreditnog aranžmana koju pojedina država članica može dobiti od Fonda, te udio države u alokaciji specijalnih prava vučenja (IMF, 2018). Stoga, svaka članica MMF-a za svakih 100.000 SDR-a ima 250 temeljnih glasova plus jedan dodatni glas (Grgić i Bilas, 2008, 634).

Također važno je istaknuti da su se prvobitno rezervna sredstva uplaćivala u zlatu, ali se 1969.godine uveo sustav posebnih prava vučenja (Babić i Babić, 2008, 428).

2.5 UVJETOVANOST ZAJMOVA

Međunarodni monetarni fond je zajmodavac koji se mora osigurati da će određena zemlja zajam moći i vratiti, stoga uvjete koje je potrebno ispuniti da bi se dobio zajam MMF-a često se nazivaju MMF-ovom uvjetovanošću (Grgić i Bilas, 2008, 635).

Uvjetovanost povezana sa zajmovima MMF-a smatra se supstitutom zaštite od rizika. Uvjetovanost stoga uključuje makroekonomske uvjete kao što su: smanjenje proračunskog deficita, devalvacije, smanjivanje domaće kreditne ekspanzije, te strukturne uvjete poput uklanjanje kontrole cijena i kamatnih stopa, smanjivanje trgovinskih barijera i privatizacije državnih poduzeća. Ona se implementira kroz dizajniranje programa, ali i nadzora efikasne implementacije dogovorenih politika u određenom razdoblju o kojoj ujedno ovisi i stvarno povlačenje sredstava u tranšama kako bi država povratila održivu makroekonomsku ravnotežu.

Programi MMF-a mogu uspjeti samo ako postoji volja tih zemalja da oni uspiju, također postoji veća šansa uspjeha ukoliko program izrađuje država, a važno je i uvođenje fleksibilnosti u mjere strukturne politike, odnosno povezivanje tranši koje će zajedno sa implementacijom specifičnih strukturnih reformi i uvjetovanosti pridonijeti ostvarivanju željenog cilja (Grgić i Bilas, 2008, 636).

Cilj MMF-ovih uvjeta je pomaganje državama članicama kako bi ostvarile održivu platnu pozicije u srednjem roku koja uključuje stabilnost cijena i deviznog tečaja, zatim održivu razinu i stopu ekonomskog rasta te liberalni sustav multilateralnih plaćanja.

Stoga, primarni ciljevi MMF-ove uvjetovanosti su: prilagodba platne bilance,

ekonomski rast i stabilnost cijena, dok su sekundarni: smanjenje siromaštva, zaštita okoliša te smanjenje vojnih izdataka (Grgić i Bilas, 2008, 636).

Kako bi zemlja članica vratila zajam koji je posudila od strane MMF-a, ona otkupljuje svoju valutu sve dok udio njezine valute koju drži MMF ne padne na 75% njezine kvote (IMF, 2018).

U zadnje vrijeme zemlje se sve više suočavaju sa brojnim financijskim problemima, stoga je MMF tijekom godina razvijao različite vrste kredita koje će omogućiti zemljama članicama sa niskim dohotkom da posude sredstva uz vrlo povoljne uvjete otplate. Za tu svrhu MMF odobrava:

1. Stand-by aranžman sklapa se sa zemljama članicama koje imaju privremene ili cikličke probleme u platnim bilancama. Dogovoreni ekonomski cilj kao što je deficit državnog proračuna mora se ostvariti u roku od 18 do 24 mjeseca, zajmovi se moraju vratiti u roku od 3 godine i 3 mjeseca, pa sve do 5 godina, a kamatna stopa je prosječna kamatna stopa u najvećim industrijaliziranim zemljama plus mala premija.
2. Proširena mogućnost financiranja odobrava se zemljama u razvoju koje imaju održivi strukturni deficit u bilanci plaćanja, zadani cilj se mora ostvariti u roku od 3 do 4 godine, dok zajmovi imaju dospijeće od 4 i po pa do 10 godina, dok su kamatne stope jednake kao i kod stand-by aranžmana
3. Dopunsko financiranje koriste se za proširenje davanja zajmova zemljama koje imaju velike probleme u platnoj bilanci te se suočavaju sa brojnim pritiscima na devizne rezerve zbog iznenadnog kolapsa povjerenja. Oni su dopuna proširenim mogućnostima financiranja te dospijevaju u roku od 2 do 2 i po godine, te se daju uz jednaku kamatnu stopu kao i stand-by aranžmani plus 3 do 5% premije (Grgić i Bilas, 2008, 635).
4. Uz zajmove za strukturno prilagođavanje vezan je uvjet strukturnih reformi koji je ujedno i temelj za održiv rast. Daju se uz kamatnu stopu od 0,5 do 1%, a dospijeće im je 10 godina (Grgić i Bilas, 2008, 635).

2.6 NOVE KREDITNE LINIJE MEĐUNARODNOG MONETAROG FONDA

Financijska kriza koja je pogodila svijet povećala je potražnju za sredstvima MMF-a. U ožujku 2009. godine MMF je objavio kako namjerava uvesti nove mjere koje se

odnose na modernizaciju uvjeta, zatim nove fleksibilne kreditne linije, povećanje fleksibilnosti redovnog aranžmana stand-by kreditiranja te brojne druge. Stoga je MMF uveo kredite šireg opsega kako bi zemljama čije politike on podržava pružio financijsku pomoć, prije nego li ih proguta kriza (IMF, 2018). Zajam koji će zemlja dobiti od MMF-a nalikovati će kreditnoj liniji, tako da zemlja ne mora koristiti novac sve dok se ne ukaže potreba za njime.

Nove kreditne linije koje je uveo MMF su:

1. Fleksibilna
2. Preventivna kreditna linija

1. Fleksibilna kreditna linija (The Flexible Credit Line-FCL) uvedena je kao dio paketa reformi još 2009. godine, ali je prošla izmjene u 2010. i 2014. godini.

Ova kreditna linija namijenjena je prvenstveno zemljama koje imaju snažne političke okvire, stabilne makroekonomske pokazatelje i evidencije o uspješno provedenim politikama. Da bi zemlja dobila pristup ovoj kreditnoj liniji nužno je provesti ocjenu kvalifikacije te zemlje. Prilikom kvalifikacije gledaju se: javne financije, koje moraju imati održivi javni dug, zatim niska i stabilna inflacija, zdrav financijski sustav koji nema problem solventnosti kako se ne bi dovela u pitanje sistemska stabilnost, zatim učinkovit nadzor financijskog sektora i drugi bitni čimbenici. Fleksibilnost ove kreditne linije se očituje u tome da ona ne postavlja uvjete niti ograničen iznos koji zemlja može pozajmiti, također sredstva se mogu povući u bilo kojem trenutku, ali se može koristiti i kao mjera predostrožnosti u slučaju nastanka krize. Fleksibilna kreditna linija odobrava se za jednu do dvije godine, s time da se provodi pregled opravdanosti nakon prve godine. Razdoblje otplate traje od 3 do 5 godina (IMF, 2018).

2. Preventivna i linija za likvidnost (Precautionary and Liquidity Line (PLL))

Osmišljena je za zemlje koje imaju „zdravo gospodarstvo“ da podmire kratkoročne potrebe za financiranjem, jer ne zadovoljavaju uvjete koje su potrebni da bi mogli koristiti fleksibilnu kreditnu liniju. Ova kreditna linija također ima kriterije kvalifikacije koji obuhvaćaju: pristup tržištu, fiskalnu i monetarnu politiku, pouzdanost i nadzor financijskog sektora i drugi. U slučaju da zemlja bilježi slabiji rezultat u dvije od 5

kategorija, svejedno može dobiti pristup PLL-u. PLL aranžmani mogu trajati od 6 mjeseci pa do 1 ili 2 godine, s time da je šestomjesečno razdoblje dostupno onim zemljama koje imaju aktualne ili kratkoročne potrebe za sredstvima u platnoj bilanci, koje će im omogućiti izuzetni napredak u razdoblju od 6 mjeseci. Nakon odobravanja šesto mjesecnog aranžmana zemlja može dobiti 125% kvote, ali da bi se ponovo odobrio aranžman treba proći 2 godine. (IMF, 2018). U slučaju kada aranžman traje od 1 do 2 godine tada maksimalni iznos odobrenja iznosi 250% kvote za prvu godinu, te 500% kvote za cjelokupni aranžman.

Kreditiranje od strane MMF-a ima tri glavne uloge. Omogućavaju brzu prilagodbu raznim šokovima s kojima se zemlje susreću, zatim predstavljaju signal drugim zemljama da je ta zemlja usvojila dobre politike te povećala povjerenje investitorima što će joj omogućiti dodatna financijska sredstva, te kreditiranje od strane MMF-a može pomoći zemlji da spriječi krizu, jer MMF kroz kreditiranja pruža različite vrste pomoći (IMF, 2018).

2.7. REFORME KVOTA MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA

Međunarodni monetarni fond je do sada proveo 14 reformi kvota, a uskoro na snagu dolazi i 15 reforma. Zadnja reforma koju je MMF donio predložena je 2010. godine koje su donijele drastične promjene raspodjela kvota među članicama ali i do udvostručivanja kvote, odnosno udvostručivanje financijskih sredstava za MMF.

Povećanjem kvote neke zemlje članice, povećava se njena glasačka moć ali i njezina uloga u MMF-u.

Četrnaesta reforma kvota donijela je tržištima u nastajanju i gospodarstvima u razvoju (Kina, Brazilu, Indiji i Rusiji) 6% povećanje kvota. Kina je treći najveći vlasnik kvota u fondu sa 63,9% kvota, dok je Indija na osmom mjestu te ukupna kvota za Indiju iznosi 2,77%. Sukladno ovoj reformi po prvi put ove zemlje bit će među deset najvećih članica MMF-a. Ostale članice koje pripadaju ovoj grupaciji od deset najvećih članica su: Sjedinjene Američke države, Japan te četiri najveće europske države, a to su: Francuska, Njemačka, Italija te Ujedinjeno Kraljevstvo (IMF, 2018).

Ukupna kvota Fonda koja se koristi za davanje zajmova zemljama članicama, povećat će se sa 238,4 milijardi SDR-a na 476,8 milijardi SDR-a. Reforme djeluju na povećanje financijske snage MMF-a te se njegov kapital udvostručio.

3. SVJETSKA EKONOMSKA KRIZA

Financijska kriza predstavlja smetnje u financijskom sustavu popraćene padom vrijednosti imovine te insolventnošću mnogih poduzeća iz financijskog sektora i drugih gospodarskih grana te ima negativan utjecaj na gospodarstvo zemalja. Financijske krize su veoma zbunjujući događaji, nikad se ne zna što se krije ispod njih, dok odjednom ne dovedu gospodarstvo neke zemlje do katastrofalnih posljedica. Povijesno gledano prije krize koja je nastala na tržištu nekretnina, bilo je mnogo kriza kao što su: Velika depresija (1929.), Prva i druga naftna kriza (1973, 1979. i 1980.), Dužnička kriza (1982), Crni ponedjeljak (1987.), odnosno slom burze Azijska kriza (1997), Dot.com (2000), te Kreditna kriza (2007). Kreditna kriza koja se javila na tržištu hipotekarnih kredita je najgora kriza u povijesti svih kriza, jer je zahvatila prvo tržište nekretnina, kasnije banke, osiguravajuća društva, te dovela do propasti vodećih financijskih institucija.

U okviru ovoga poglavlja raspravlja se o povijesti globalne financijske krize, odnosno o njezinim uzrocima nastanka i tome kako se odrazila na međunarodnoj razini.

3.1 EKONOMSKA KRIZA U SAD-U

Svjetska ekonomska kriza nastala je na teritoriju Sjedinjenih Američkih država, no ubrzo se proširila na ostatak svijeta, no kako bi se vidjeli razmjeri ove krize važno je spomenuti kako je gospodarstvo SAD-a u godinama prije krize neprestano raslo, te je veličina globalnog gospodarstva od 1999. godine sa 31 bilijun dolara narasla na 62 bilijuna 2008. godine, inflacija je bila niska i stabilna, potrošnja je rasla velikom brzinom, a gospodarski rast doživljavaju Azija i Južna Amerika. Prema makroekonomskim indikatorima 2006. i 2007.godina su bila „zlatno doba“ jer je tada 2/3 svjetskog gospodarstva imalo rast veći od 4% godišnje, a SAD je imao rast BDP-a, nisku razinu nezaposlenosti te inflaciju koja je bila niska i stabilna.

Na slici 2. Vidljiv je rast BDP-a Sjedinjenih Američkih država sve do 2007.godine kada dolazi do njegovog smanjivanja, koji ukazuje na pojavu krize.

Slika 2. BDP Sjedinjenih Američkih država u razdoblju od 2000. do 2008. godine

Izvor: Trading economics (2018.) Dostupno na: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators> (22.05.2018.)

Također stopa nezaposlenosti u 2007 godini iznosi svega 4,6% što se može vidjeti na slici 3.

Slika 3. Stopa nezaposlenosti u SAD-u razdoblju od 2000. do 2008. godine

Izvor: Trading economics (2018.) Dostupno na: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators> (22.05.2018.)

Stopa inflacije u 2007 godini iznosi 2,85% te ubrzano raste u 2008. godini (Slika 4).

Slika 4. Stopa inflacije u SAD-u u razdoblju od (2000-2008.godine).

Izvor: *Trading economics* (2018). Dostupno na: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators> (22.05.2018.)

Prema svim prikazanim makroekonomskim pokazateljima možemo zaključiti da je gospodarstvo Sad-a bilo stabilno, doživljavalo je rast, nezaposlenost je bila niska, no postavlja se pitanje što se to dogodilo, što je izazvalo gospodarski šok, čije će posljedice osjetiti brojna gospodarstva diljem svijeta.

3.1.1. NASTANAK I INTENZIVIRANJE KRIZE U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA

Kriza se javila na tržištu nekretnina u SAD-u 2007.godine. Krizu je uzrokovao slom tržišta nekretnina, nakon dužeg razdoblja njihovog nerealnog rasta. Amerika je 11.rujna doživjela teroristički napad, kao odgovor na to stanje te kako bi spriječila nastanak deflacije Središnja banka Amerike (FED) na čelu sa guvernerom Alanom Greenspanom donosi odluku o snižavanju kamatne stope. Alan Greenspan je smatrao da će snižavanje kamatne stope doprinijeti rastu gospodarstva (Zandi, 2010,

76). Snizio je kamatnu stopu na svega 1%. Njegova je strategija bila uspješna, te je porasla prodaja nekretnina, stambena gradnja i cijene stambenih objekata. Novac je postao jeftin i dostupan, a brojni su Amerikanci napokon mogli ostvariti svoj san, a to je kupnja kuće. Drugorazredni hipotekarni krediti imali su početnu stopu veoma nisku što je bilo dovoljno kupcima nekretnine da ostvare svoj san. Ovi krediti imali su kamatnu stopu „navlakušu“ za koju brojni zajmoprimci nisu znali. Stvar je u tome da su „navlakuše“ kamatne stope koje ostaju iste u prve dvije godine, ali se kasnije svakih 6 mjeseci mijenjaju. Dok kratkotrajne kamatne stope padaju zajmoprimci nemaju problema, ali kada krenu rasti mogu zadati ozbiljne glavobolje. Takve kamatne stope, nudile su se i po stopama od 1 do 2%, također značile su niske mjesečne anuitete što je zajmoprimcima bilo veoma privlačno. Zajmodavci su počeli dijeliti kredite „šakom i kapom“, bez provjere kreditne sposobnosti zajmoprimca, koji su „napuhivali svoje prihode“, davali lažne podatke (Zandi, 2010, 45). Pojavili su se špekulanti na tržištu nekretnina, koji su jednostavno htjeli zaraditi, kupili bi nekretninu te bi je iznajmili ili prodali, no tu su bili i vlasnici kuća koji su smatrali da su nekretnine odlična investicija, vodili su se logikom cijene nekretnina rastu, nastavit će rasti, no bili su u krivu.

Ova eksplozija na tržištu nekretnina, dignula je gospodarstvo, otvorila je nova radna mjesta, svima je bilo bolje, no onda se dogodila promjena. FED je odlučio 2004. godine podignuti kamatne stope, te taj čin je doveo do prave katastrofe.

U proljeće 2008. godine financijski šok zahvatio je prvo brokersko- dilerske kuće na Wall Streetu. Bear- Stearns je bio brokersko dilerska kuća, izdavao je hipotekarne vrijednosnice, te kupovao tvrtke koje su izdavale takve kredite na kojima su se te vrijednosnice temeljile. FED i ministarstvo financija su donijeli odluku o prodaji Bear- Stearnsa tvrtki JP Morgan Chase, zatim su agencije Fannie Mac i Freddie Mac preuzeli pod svoje vlasništvo te dopustili bankrot jedne od najvećih brokersko- dilerskih kuća, odnosno Lehman Brothersa. Dioničari su prodavali svoje udjele, a prodavači dionica s druge strane iskorištavaju nepovoljnu situaciju. Zahvaljujući TSLF-u i PDCF-u ima pristup novcu, no poslovni partneri su mu jedni za drugim odbili pomoći jer su ga smatrali prerizičnim. Ministarstvo financija i FED tražili su kupca za njega, no nisu ga uspjeli pronaći. Dužnosnici ministarstva financija izjavili su da ne mogu sve financijske ustanove spašavati, te da su imali dovoljno vremena za pripremu, nakon propasti Bear Sternsa (Zandi, 2010, 213). FED se opravdao

činjenicom da po zakonu ne može izdati dodatne kredite kao instrument osiguranja. Ovo je bila jedna od najvećih pogrešaka, prvenstveno jer je jedan od najvećih američkih novčanih fondova Reserve Primary Fund mnogo uložio u Lehmanov dug, a ovaj stečaj prisilo ih je na otpis ulaganja, što je rezultiralo gubitkom vrijednosti imovine fonda, uz to ulagači su izgubili povjerenje te su počeli izvlačiti sredstva.

Također dolazi i do prodaje brokersko- dilerske kuće Merrill Lynch ona je na brzinu prodana Bank of America Klijenti sve više i više gube povjerenje te izvlače sredstva što dovodi do problema brojne nestabilne banke; te se tako jedna od pet najvećih poslovnih banaka Washovia prodala konkurentskoj banci Well Fargo. Kriza sve više pogađa brojne institucije pa tako se i u problemima našla tvrtka Amercan International Group (AIG) velika osiguravajuća kuća koja je doživjela veliki pad likvidnosti i smanjivanje kreditnog rejtinga zbog povezanosti sa kreditnim tržištem, jer je ona agresivno izdavala osiguranja za vrijednosnice koje su se temeljile na hipotekarnim kreditima.

- Npr. ukupan dug gospodarstva SAD-a sa 163% BDP-a u 1980. godini narastao je na 346% u 2007. godini.; također dug kućanstva raste s 50% na 100%, dok unutrašnji dug financijskog sektora raste s 21% BDP-a na 116% BDP-a
- Tijekom 2008. Godine dolazi do pada cijena za 17% drugorazrednih kredita, a 40% postaje problematično, no kriza se širi i uskoro zahvaća čitavo Europodručje no o tome slijedi posebno poglavlje.

Krajem 2008. godine. diljem svijeta padaju vrijednosti na burzama, također dolazi i do kolapsa vodećih financijskih institucija; cijene vrijednosnica padaju, kamatne stope dosežu najviše razine.

U rujnu Paulson američki ministar financija i guverner FED-a Bernanke obraćaju se Kongresu donijevši plan kojeg su nazvali Program za oporavak problematične imovine (TARP). Tim programom od Kongresa su tražili 700 milijardi dolara za spas financijskog sustava, no napisali su jako malo detalja, taj program je izazvao buru prosvjeda od poreznih obveznika koji su smatrali da nisu dužni snositi posljedice koji su drugi prouzročili. Kongres je odbio TARP, te se burza srušila, no ubrzo zatim došlo je do prihvaćanja programa te je ministarstvo financija u međuvremenu donijelo odluku da ne misli s tim sredstvima financirati „toksičnu imovinu“ što je rezultiralo da

se tržište hipotekarnih i vrijednosnica te stambenih i poslovnih vrijednosnica u potpunosti sruši.

Uskoro na vlast dolazi Obama te je zajedno sa vladom i Kongresom donio plan fiskalnih poticaja (Zandi, 2010, 219).

Plan fiskalnih poticaja sastoji se od 800 milijardi dolara:

- 300 milijardi za porezne olakšice građanima i poduzećima
- 250 milijardi pomoći za državnim i lokalnim upravama u financijskim problemima
- 150 milijardi za razne infrastrukturne projekte
- 100 milijardi za dodatnu potporu ljudima koji su ostali bez posla (Zandi, 2010, 219).

Posljedice krize dosežu globalne razmjere te se opisuju kako visoko intenzivne, dinamične i razorne jer su snažno utjecale na međunarodnu ekonomiju, ne samo da su utjecale na financijski sektor već i su se proširile na ostale sektore, te dolazi do pada potrošnje, proizvodnje i opsega trgovine- propadaju te se zatvaraju brojne maloprodajne trgovine u SAD-u, poskupljuju osnovne potrepštine kao što su i benzin i hrana, raste nezaposlenost te ona u 2009. godini iznosi 10,1%, stvara se socijalna nestabilnost; sve veći srazmjer između bogatih i siromašnih, smanjuje industrijska proizvodnja npr: u automobilskoj industriji 2009. godine je prodano manje od 15 milijuna novih vozila te dolazi do ozbiljne recesije koje usporava gospodarski rast, o čemu svjedoče i makroekonomski pokazatelji koji su prikazani u sljedećem poglavlju.

3.1.2. ANALIZA MAKROEKONOMSKIH POKAZATELJA U PRVIM GODINAMA KRIZE

Nakon nekih kvalitativnih obilježja ove krize, kao i identificiranja osnovnih uzroka iste, u ovome dijelu poglavlja pristupa se analizi nekih kvantitativnih obilježja. Točnije, riječ je o pregledu osnovnih makroekonomskih pokazatelja ovoga gospodarstva u razdoblju od nekoliko godina prije krize pa do konca prvih godina nakon njezine pojave. Pregled istih daje se u nastavku (Tablica 1.).

Tablica 1. Kretanje osnovnih makroekonomskih pokazatelja gospodarstva SAD-a od 2005. do 2011. godine

Godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
BDP (mlrd. \$)	13,1	13,9	14,5	14,7	14,4	15,0	15,5
BDP p.c. (\$)	44 308	46 437	48 062	48 401	47.002	48.374	49.791
Stopa rasta BDP-a (%)	3,2	3,1	2,7	2,0	0,8	1,2	2,1
Nezaposlenost(%)	5,1	4,6	4,6	5,8	9,2	9,6	9,0
Inflacija (%)	3,4	3,2	2,9	3,8	-0,4	1,6	3,2
Saldo vanjske trgovine	-831,6	-892,1	-872,2	-882,1	-549,3	-690,9	-783,5
Javni dug (% BDP)	56,3	55,3	55,7	64,0	76,3	85,6	90,2
FDI priljev (mlrd. \$)	138,3	294,3	340,0	332,7	153,8	259,3	257,4

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Data. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/> (26.03.2018.).

Iz navedenih podataka, vidljivo je da BDP u promatranom razdoblju uglavnom raste. Ipak, uvidom u stope rasta istoga, vidljivo je da su one manje u razdoblju pojave i ekspanzije ove krize. Sličnu tendenciju kretanja ima i BDP po stanovniku.

Stope nezaposlenosti u promatranom razdoblju ukazuju na značajno povećanje od pojave svjetske ekonomske krize. Na početku razdoblja one iznose oko 5%, a na kraju 9%. S gledišta inflacije zabilježene su značajnije oscilacije u čitavom razdoblju, no ona je uglavnom pozitivnog predznaka. Saldo vanjske trgovine u čitavom razdoblju je negativan, što potvrđuje ovisnost SAD-a o uvozu, odnosno veći uvoz od izvoza. Ipak, uslijed mjera štednje, negativan saldo je nešto manji na kraju razdoblja.

Posebno je važno ukazati na rast javnoga duga, koji je izražen kao udio u BDP-u. U početku on prelazi 50% BDP-a, a na kraju razdoblja nešto je veći od 90% BDP-a. priljev izravnih inozemnih investicija oscilira, no zabilježen je negativan utjecaj u godinama nakon pojave krize.

3.2. EKONOMSKA KRIZA U EUROPSKOJ UNIJI

Nakon pojave krize u SAD-u, ona se ubrzo proširila na područje Europske unije. Kada se govori o krizi na ovome području posebna pažnja posvećena je krizi europodručja, koja je pokrenuta, kao i na prethodnom primjeru, zbivanjima u bankarskom sektoru.

Euro kao valutu je prihvatilo 11 članica 1999. godine, troškovi zaduživanja su bili jeftini jer su kamatne stope bile niske, jer je većina središnjih banaka odlučila pratiti politiku FED-a te snižavati kamatne stope. Kamatne stope spustile su Meksička središnja banka, Engleska banka, ali i novoosnovana Europska središnja banka. Niske kamatne stope potakle su Portugal, Španjolsku, Grčku i Italiju na zaduživanje uvozom štednje iz sjevernog djela (Lovrinović, 2015, 672). Španjolska i Irska su se okrenula tržištu nekretnina, dok su Grčka i Portugal počele sve više uvoziti. Niske kamatne stope, kreditna ekspanzija i neravnoteža u bilanci plaćanja glavni su uzroci krize. Kriza se sve više širi te se čitavi bankarski sektor Europske unije suočava se s brojnim problemima, a neke od vodećih i gospodarski razvijenijih zemalja europodručja započinju provoditi hitne intervencije. Neki od tih primjera su prikazani su na slici 5.)

Slika 5. Primjeri državnih intervencija u spašavanju banaka na području EU

Država	
Austrija	Hypobank, BAWAG, Kommunalkredit, Volksbank (u međuvremenu prodana ruskoj Sberbank)
Belgija	KBC, Fortis Belgija, Ethias
Danska	Fionia, Roskilde, EIK, Amargenbanken, Max Bank (sve banke završile u likvidaciji*)
Finska	Kaupthing Finland (podružnica islandske banke, likvidacija)
Njemačka	Commerzbank, Hypo Real Estate, HSH, BayernLB, WestLB (uredna likvidacija), SachsenLB, NordLB, Sparkasse Koln-Bonn i IKB,
Grčka	T-bank (likvidacija)
Mađarska	FHB (prodaja Allianzu)
Irska	Allied Irish Bank & INBS, Bank of Ireland, Quinn
Letonija	Parex
Luksemburg	Kaupthing Luksemburg (podružnica islandske banke, likvidacija), Fortis Luksemburg
Nizozemska	ABN AMRO, ING, Fortis Nizozemska, Aegon
Portugal	BPP, BPN
Slovenija	NLB, NKBM (očekuje se)
Španjolska	CCM, Caja Sur, UNNIM, CAM, očekuju se Bankia, Caixa Catalunya, Nova Caxia Galicia, Banco de Valencia
Švedska	Carnegie
Velika Britanija	Northern Rock, Bradford & Bingley, Lloyds, Royal Bank of Scotland, Dunfermline,
Cipar (očekuje se)	Laiki (likvidacija), Bank of Cyprus

Izvor: Šantić, M. (2016.) *Bankovne krize u naprednim financijskim sustavima – završni rad. Split: Sveučilište u Splitu. Ekonomski fakultet, str. 15.*

Unatoč intervencijama, mnoge banke doživljavaju krah, a čitavo područje suočava se s rastom kamatnih stopa, smanjenjem povoljnih kredita, smanjenjem potrošnje i investicija. Osim bankarskog sektora, ubrzo biva pogođeno čitavo gospodarstvo EU. U kontekstu smanjene potrošnje, posebno se misli na smanjenje prodaje luksuznih dobara i onih koja se kupuju putem kredita (nekretnine, automobili i slično). Rezultat toga bilo je stvaranje zaliha, ali i smanjenje vrijednosti dionica pojedinih kompanija. Urgentne promjene bile su više nego potrebne, a među značajnijim koracima treba spomenuti aktivnosti Europske središnje koje su bile usmjerene prema reduciranju kamatnih stopa.

Globalna kriza zahvatila je i neke od zemalja Europodručja, najviše pogođene bile su Portugal, Irska, Grčka, Španjolska potom i Italija tvoreći tzv. PIIGS grupaciju (European Parliament, 2008).

U nastavku slijedi pregled kretanja makroekonomskih pokazatelja na razini Europske unije u razdoblju prije i nakon pojave ove krize (Tablica 2.).

Tablica 2. Kretanje osnovnih makroekonomskih pokazatelja na razini Europske unije od 2005. do 2011. godine

Godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
BDP (mlrd. \$)	14,4	15,4	17,8	19,1	17,1	17,0	18,4
BDP p.c. (\$)	29 108	30 936	35 598	38 135	33 977	33 688	36 412
Stopa rasta BDP-a (%)	2,1	3,4	3,1	0,5	-4,4	2,1	1,7
Nezaposlenost (%)	8,9	8,1	7,1	7,0	8,9	9,5	9,6
Inflacija (%)	2,6	3,0	3,0	3,2	1,6	1,0	1,8
Saldo vanjske trgovine (mlrd. EUR)	-216,0	-216,5	-276,3	-142,1	-177,5	-175,5	-113,8
Javni dug (% BDP)	61,5	60,1	57,5	60,8	73,4	78,9	81,5
FDI priljev (mlrd. \$)	9 658	1 115	1 692	1 077	445	578	851

Izvor: Izrada autora prema: EUROSTAT (2018.) Statistics A-Z. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/statistics-a-z/abc> (30.04.2018.); World Bank (2018.) Data. Dostupno na: <https://dat2009.a.worldbank.org/> (26.03.2018.).

BDP EU- a u promatranom razdoblju raste, što je vidljivo iz danih podataka. Pad je zabilježen tek 2009. godine, od nešto više od 4%. Ipak, evidentan je značajno manji rast nakon pojave i ekspanzije predmetne krize. BDP po stanovniku ima istu tendenciju kretanja. Nezaposlenost je na početku razdoblja nešto veća od 8%, a na kraju iznosi gotovo 10%. Inflacija ima tendenciju opadanja i u čitavom razdoblju je pozitivnog predznaka. Saldo vanjske trgovine se stabilizira, ali u čitavom razdoblju ukazuje na deficit, dok javni dug raste. Na početku razdoblja iznosio je oko 61% BDP-a, a na kraju razdoblja gotovo 82%.

3.3. REAGIRANJE EUROPSKE UNIJE NA KRIZU

Na predmetnu krizu u Europskoj uniji reagirale su sve nacionalne vlade, u suradnji s Komisijom i Europskom središnjom bankom. Njihovi su napori bili usmjereni prema ponovnoj uspostavi financijske stabilnosti, ali i stvaranju uvjeta za nastavak gospodarskog rasta i stvaranje radnih mjesta putem usklađivanja nadzora i intervencija. Posebice su nastojale poduprijeti bankarski sektor, ali i zaštititi štednje kroz povećanje nacionalnih jamstava za bankovne račune na najmanje 100 000 eura po stranci i po banci. Također, bilo je važno osigurati i dostupnost povoljnih kredita poduzećima i domaćinstvima, ali i uspostaviti bolji sustav upravljanja gospodarstvom i financijama na čitavom području (Europska komisija, 2018).

U svrhu sanacije postojećih, ali i sprječavanja mogućih većih poremećaja u bankovnom sektoru, nacionalne vlade pružaju bankama izrazitu financijsku pomoć. U razdoblju od 2008. do 2011. godine u te je svrhu uloženo oko 1,6 milijardi eura, odnosno 13% godišnjeg BDP-a čitave Europske unije i to putem jamstava ili izravnog kapitala (Europska komisija, 2018). Osim navedenoga, osobito je značajno uspostavljanje sigurnosne mreže za države članice, to jest Europskog mehanizma stabilnosti (engl. European Stability Mechanism – ESM), koji je za cilj imao očuvanje financijske stabilnosti u EU i smanjenje mogućnosti nastanka novih kriza u budućnosti. Ovim mehanizmom su zamijenjeni svi prethodni privremeni mehanizmi, a predstavio je u to vrijeme najveću međunarodnu financijsku instituciju. Za ESM je trebalo osigurati 700 milijardi eura, dok njegov stvarni zajmodavni kapacitet iznosi 500 milijardi eura, te od toga iznosa zemlje članice prema svojoj gospodarskoj snazi, uplaćuju 80 milijardi, a preostalih 620 milijardi eura je u obliku jamstva (Kersan Škabić, 2017, 163).

U nastavku slijedi prikaz kretanje financijske pomoći zemljama EU zbog krize.

Tablica 3. Financijska pomoć zemljama članicama Europske unije tijekom globalne financijske krize u mlrd. eura

ZEMLJE	IZNOS	KREDITORI	RAZDOBLJE	REFORME	SADAŠNJE STANJE
GRČKA	110	Europska komisija, ECB i IMF	2010.-2013.	rast stope PDV i ostalih indirektnih poreza sniženje plaća	Povlačenje četvrte tranše trećeg programa pomoći u iznosu 6,7 milijardi EUR-a.
	130	Europska komisija, ECB i IMF	2012.-2014.	rast stope PDV-a i trošarina daljnje sniženje plaća u javnom sektoru i mirovina	
	86	ESM	2015.-2018.	fiskalna disciplina (smanjenje primarnog deficita, te postizanje suficita) strukturne reforme (ali bez socijalnih posljedica)	
CIPAR	10	Europska komisija, ECB i IMF	2013.2016.	restrukturiranje i smanjenje bankarskog sektora osnaživanje napora za fiskalnu konsolidaciju, strukturne reforme i privatizaciju	Cipar je u posebnom programu nadzora (PPS)
ŠPANJOLSKA	100 (41.4 mlrd iskorišteno)	Eurozona	2012.-2014.	Specifični uvjeti za bankarski sustav zajedno sa uvjetima za odobravanje državnih potpora i horizontalnom uvjetovanošću	Španjolska je u posebnom programu nadzora (PPS).
PORTUGAL	78	EU, ESFM, EFSF, IMF	2011.-2014.	strukturne reforme strategija fiskalne konsolidacije strategija za financijski sektor	Portugal je u PPS-u i ostat će do kraja 2026. godine.
MAĐARSKA	20	Europska komisija, IMF i Svjetska banka	2008.-2010.	Pomoć za bilancu plaćanja-uvjeti: fiskalna konsolidacija, regulacija i nadzor financijskog sektora i ostale strukturne reforme	Mađarska je vratila više od 70% dobivenih zajmova, te joj je u siječnju 2015. ukinut PPS.

IRSKA	85	EFSM, EFSF, IMF i bilateralni kreditori	2010.-2013.	Sređivanje financijskog sektora	Irska je u PPS-u koji će trajati najmanje do 2031. godine.
				Čvrsta politika javnih financija - primijeniti paket strukturnih reformi	
LATVIJA	7,5	Europska komisija, IMF, Svjetska banka, nordijske zemlje, EBRD, Republika Češka i Poljska	2009.-2012.	Program za bilancu plaćanja	Latvija je do siječnja 2015. godine bila u PPS-u kad je iz njega izašla jer je vratila više od 75% vrijednosti zajma
RUMUNJSKA	20	IMF, Europska unija, Svjetska banka, EBRD	2009.-2011.	Pomoć predstrožnosti za bilancu plaćanja	3
	6	EU, IMF, Svjetska banka	2011.-2013.	Konsolidacija makroekonomske, fiskalne i financijske stabilnosti kao i porast kapaciteta za brz oporavak i stvaranje potencijala gospodarskog rasta	
	4	EU, IMF	2013.-2015.		

Izvor: Izrada autora prema: Kersan-Škabić, I. (2017.) *Suvremeni trendovi u međunarodnoj ekonomiji*, str.167.

³ Posebni program nadzora (PPS) predstavlja mehanizam kontrole da li zemlje provode reforme na koje su se obavezale u sklopu programa unutar kojeg su dobile financijska sredstva.

Makrofinancijsku pomoć od Europske unije ukupno je zatražilo osam država članica i to Mađarska, Latvija, Irska, Rumunjska, Portugal, Cipar, Španjolska i Grčka. Uvjeti za financijsku pomoć u svakom od programa, to jest primjerima ovih država slijede u nastavku. (Tablica 4.)

Tablica 4. Uvjeti za financijsku pomoć

Države	Fiskalna konsolidacija	Stukturne reforme	Reforme u financijskom sektoru
Mađarska	da	nema velikih reformi	jačanje regulacije i nadzora
Latvija	da	poslovna klima	jačanje regulacije i nadzora
		aktivne politike tržišta rada	programi sanacije banaka
		upravljanje sredstvima EU-a	konsolidacije bankovnog sustava
Rumunjska I. Program	da	poslovna klima	jačanje regulacije i nadzora
		upravljanje sredstvima EU-a	
Rumunjska II. Program	da	reforma tržišta rada	nema velikih reformi
		konkurentnost na dom.tržištu	
Irska	da	reforma tržišta rada	razduživanje
		konkurentnost na dom.tržištu	jačanje regulacije i nadzora programi sanacije banaka i konsolidacije
Portugal	da	reforma tržišta rada	razduživanje
		konkurentnost na domaćem i vanjskom tržištu	
		obrazovanje	jačanje regulacije i nadzora
		zdravstveni sektor	
		poslovna klima	
		reforma pravosuđa	programi sanacije banaka i konsolidacije
tržište nekretnina			

Izvor: Izrada autora prema: Europskom revizorskom sudu (2015.) Dostupno na: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR15_18/SR_CRISIS_SUPPORT_HR.pdf (23.05.2018.)

Smatra se da su ovim programima ispunjeni postavljeni ciljevi, a poseban fokus postavljen je na stabilizaciju proračunskog deficita i javnog duga. Ono što je

činjenično jest da su reformski postupci bili podržani financijskom pomoći. Za pružanje financijske pomoći osmišljen je niz pravnih instrumenata. Države izvan europodručja mogle su koristiti mehanizam pomoći za bilancu plaćanja i Mehanizam za europsku financijsku stabilnost, dok su financijskom pomoći zemljama izvan europodručja upravljali Komisija i MMF (Europska komisija, 2015).

Svi uvjeti za dobivanje pomoći imali su za svrhu ispraviti postojeće neravnoteže, spriječiti njihovu ponovnu pojavu u budućnosti i utvrditi razmjene neravnoteže. Svi oni bili su usmjereni na fiskalnu konsolidaciju, to jest donošenje i provedbu politike koja će smanjiti državni deficit, a javni dug učiniti održivim.

3.4. PRIMJER PROCESA KRIZE U ISLANDU

Island je zemlja koja nije članica Europske unije, ali s obzirom na događanja tijekom krize, ali i njen iznimno brz oporavak važno je upoznati primjer ove zemlje.

No, prije same krize važno je upoznati ekonomski razvoj Islanda krajem 70-ih, 80-ih i 90 ih godina.

Sektori ribarstva u Islandu 70-ih godina bio je glavni nositelj rasta, te je Island postao jedan od najvećih svjetskih izvoznika bakalara, ali i ribljih proizvoda. 1970-ih i 80-h godina zbog naftnih šokova dolazi do snažnog rasta inflacije, što je snažno utjecalo na sektor ribarstva koji je ovisio o cijenama goriva, a česte su bile i intervencije središnje banke ne bi li spriječila pretjerano jačanje domaće valute (Deskar Škrbić i Šonje, 4). Pretjeran izlov, sve veća potražnja dovela je do uništenja ribljeg fonda bakalara, a islandski ribari nisu mogli loviti na teritorijalnom moru drugih zemalja članica, jer Island nije bio članica EU. 1980 godine dolazi do uspostavljanja međubankarskog tržišta novca, a 1985. godine nastaje tržište kapitala osnivanjem burze ICEX, koja je u prvih pet godina trgovala isključivo trezorskim zapisima i hipotekarnim obveznicama; burza ICEX je bila monopolizirana institucija u većinskom vlasništvu državnih banaka te nekoliko manjih brokerskih kuća (Deskar Škrbić i Šonje, 4). 90-ih godina Island je proveo masovnu privatizaciju javnih poduzeća i telekomunikacija, te djelomičnu privatizaciju bankarskog sektora, također provedena je reforma poreznog sustava odnosno snižavanje poreza na dobit sa 55% na 30%, te

uvela jedinstvenu stopu poreza na dohodak od 36%. Sve navedeno dovelo je do ubrzanja gospodarskog rasta.

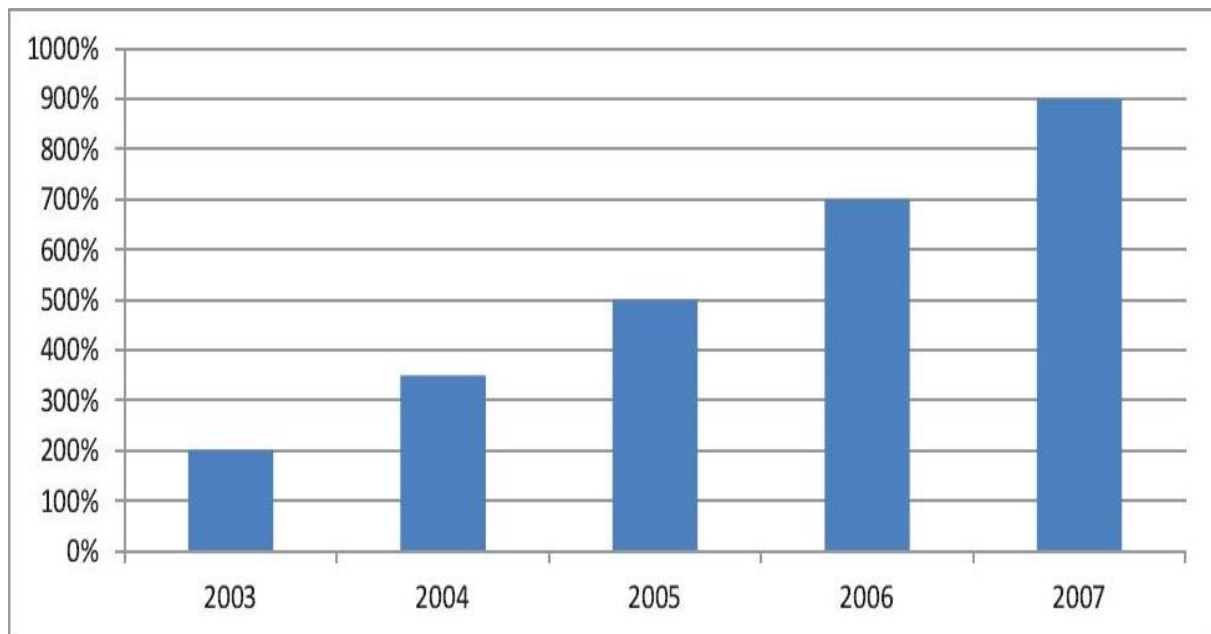
Na razvoj bankarskog i financijskog sektora u Islandu utjecala su dva važna događaja (Jošić i Rotkvić, 2013, 100):

Članstvo Islanda u Europskom gospodarskom prostoru, te privatizacija banaka koja je započela 1998. godine te je trajala sve do 2003. godine. U Islandu su postojale banke koje su bile usko specijalizirane za (industriju, poljoprivredu i ribarstvo) odnosno za sektore u kojima je Island bio razvijen, ali su oni bile u državnom vlasništvu te su ovisile i o njenoj pomoći. Proces privatizacije, započeo je privatizacijom banke FBA, a zatim se nastavio privatizacijom dviju velikih državnih banki „Landsbanki“ i „Bunadarbanki“ koje će kasnije postati „Kaupthing“. Banke su bile prodane pojedincima koji su bili usko povezani sa dvije stranke na vlasti, te je većina novca za preuzimanje posuđena od Bunadarbanki i obrnuto. Banke su bile podjednake vrijednosti te je bilo isključeno bilo kakvo uplitanje naroda u poslovanje (Benediktsdottir, Danielsson i Zoega, 2011, 3).

Privatizacija, ulazak u Europski gospodarski prostor te uvođenje slobodno fluktuirajućeg tečaja islandske krune omogućuje Islandanima jeftini pristup kapitalu (Jošić i Rotkvić, 2013, 101). Započinje „zlatno doba“ Islanda koja obilježava spajanja brojnih poduzeća u Europi. „Island je zbog uspješnih tržišnih reformi uskoro postao jedna od zemalja s najvišim ekonomskim slobodama, a sve rejting agencije donijele su odluku o najvišem investicijskom rejtingu za islandska državna izdanja, što je pobudilo interes inozemnih investitora. Započeo je snažan priljev inozemnog kapitala u obliku izravnih inozemnih investicija (FDI) i zajmova financijskom sektoru“ (Spruk, 2010).

Banke započinju širiti svoje poslovanje te otvaraju poslovnice u Ujedinjenom Kraljevstvu, Danskoj, Norveškoj te drugim zemljama zbog povećane potrebe za financiranjem investicija. Time ujedno započinje i nagla ekspanzija banaka koja je vidljiva na (Grafikonu 2.)

Grafikon 2. Ukupna aktiva islandskih banaka

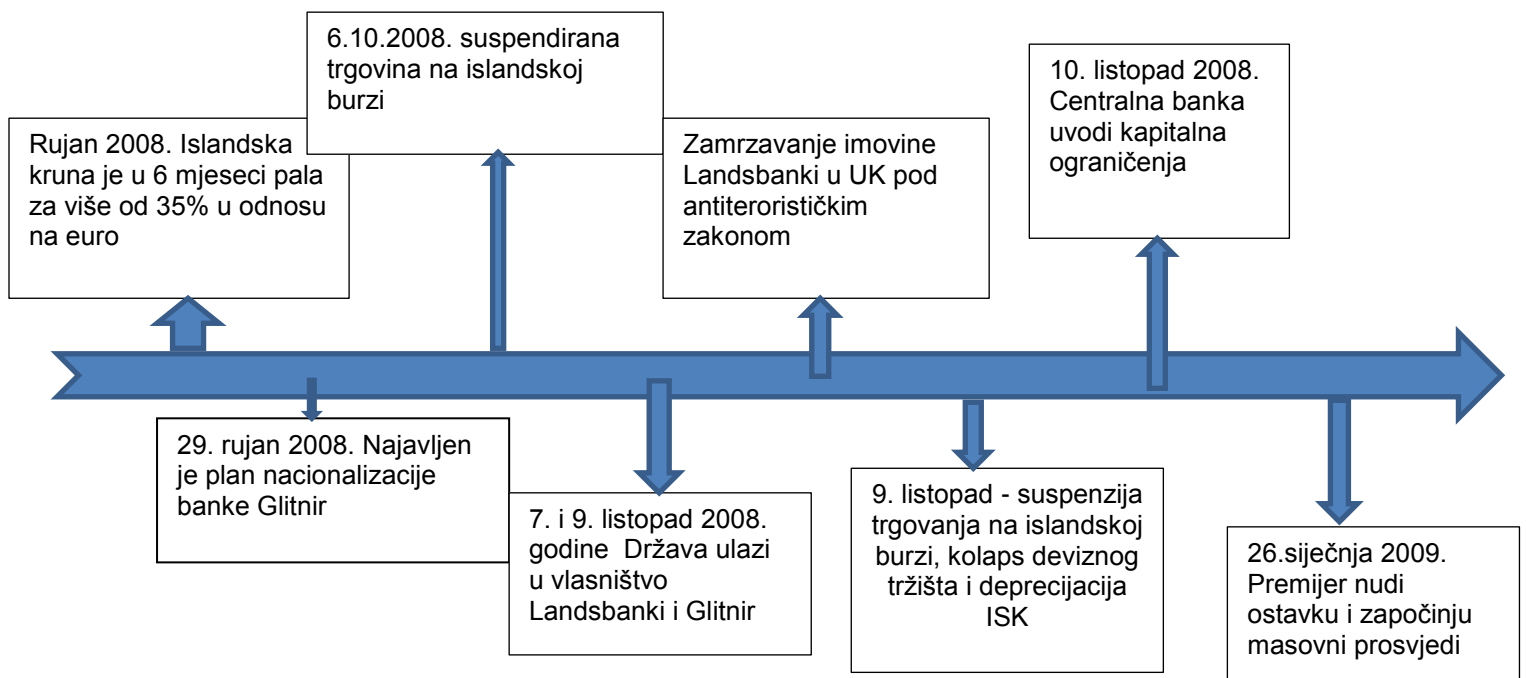

Izvor: EUROSTAT (2018.) Publications. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/eurostat/publications/all-publications>. (27.03.2018.)

Ukupna bankarska aktiva od 2003. godine kada iznosi 200%, raste na 900% u 2007. godini. „Prosječan rast kredita od 2003. -2007. godine iznosio je 60% godišnje, što je bilo 35 postotnih poena više nego u Irskoj, koja je imala drugu najveću stopu rasta plasmana na svijetu“ (IMF, 2010). Domaći krediti rastu po prosječnoj stopi od 36%, a do rujna 2008. godine narasli za više od 5 puta. 41% ukupne imovine banaka bilo je koncentrirano u podružnicama u inozemstvu 2007. „60% plasmana bilo je usmjereno nerezidentnima, 2/3 ukupnih plasmana i depozita bilo je denominirano u stranoj valuti, a geografska disperzija poslovanja bila je jedna od najvećih na svijetu (najveća banka) Kaupthing poslovala je u 13 država“ (Deskar Škrbić i Šonje, 15). Sve ovo će uskoro dovesti do pregrijavanja koje će izazvati financijsku krizu koja će duboko potresti Island.

Financijska kriza u Islandu započela je 2008. godine, iste godine kada se javila i financijska kriza na američkom tržištu nekretnina. U nastavku slijedi prikaz vremenskog tijeka krize, koji će biti i objašnjen. (Slika 6.)

Slika 6. Vremenski tijek krize

Izvor: Izrada autora prema: Deskar- Škrbić, Šonje: *Uzroci krize na Islandu 2008*. Dostupno na: <http://docplayer.net/37910263-Uzroci-krize-na-islandu-i-reakcije-ekonomske-politike-milan-deskar-skrbic-i-velimir-sonje-arhivanalitika-1.html> (23.05.2018.)

15. rujna 2007. jedna od najvećih banaka u SAD-u „Lehman Brothers“ podnosi zahtjev za bankrot koji do danas ostaje najveći bankrot u povijesti čovječanstva, te započinje globalna financijska kriza. Bankrotom ove banke na tržištu dolazi do kreditnog sloma te potpunog zamrzavanja tržišta, većina kratkoročnih obveza islandskih banaka bila je denominirana u stranoj valuti, te banke ne mogu doći do likvidnosti, one odlučuju rasprodavati svoju imovinu, što će posljedično dovesti do rušenja Islandske burze.

„U rujnu 2008.godine islandska Vlada najavljuje sanaciju banke Glitnir ulaskom u njeno vlasništvo (75%) kako bi umirila tržište, no napravila je suprotan efekat te iako se Vlada za takav potez odlučila kako bi umirila tržišta, njime je izazvala još veću paniku i gubitak povjerenja jer je sudionicima bilo jasno da potrebe sanacije banaka, čije su bilance prije krize premašile deseterostruku vrijednost BDP-a, daleko premašuju fiskalni kapacitet Islanda. Potom je došlo do snažnog povlačenja sredstava iz druge dvije banke – bila je to klasična bankarska panika (engl. bank run). Panika se očitovala i kroz program Icesave u Velikoj Britaniji i Nizozemskoj, pa se zbog velikog opterećenja urušila internet stranica preko koje su se odvijale

transakcije.“ (Deskar Škrbić i Šonje, 21)

Nakon pojave i ekspanzije krize, Island razmatra mnoge opcije za oporavak od iste. Pri tome se kao uobičajeno rješenje financijske krize uzima podjela na banke koje se mogu spasiti i one koje se moraju zatvoriti. Naime, scenarij koji se prihvatio bilo je zatvaranje loših banaka, to jest prepuštanje propasti bankarskom sektoru. Iz triju starih banaka koje su već propale (Glitnir, Kaupthing i Landsbanki) izuzeo se dio obveza prema domaćim kreditorima i prebacio u novu banku, dok je ostatak obveza usmjeren ka inozemnim potraživanjima. Zbog toga, Vlada stvara tri nove banke i daje bezuvjetno jamstvo na sve depozite islandskih građana.

Ukupna aktiva starih i novih banaka prikazana je u nastavku (Tablica 5.)

Tablica 5. Ukupna aktiva starih i novih banaka u islandski krunama

	Stara banka		Nova banka
Kaupthing	2937 ISK		700 ISK
Glitnir	2371 ISK		870 ISK
Landsbanki	1743 ISK		1406 ISK
UKUPNO	7051 ISK		2976 ISK
BDP Islanda 2007. godine		1308 ISK	

Izvor: Izrada autora prema: International Monetary Fund (2008.) Iceland Request for Stand-by-Arrangement, str. 16

U prvim godinama krize Island traži zajam od FED-a, ECB-a i Bank of England, ali ga oni ne odobravaju, dok Središnja banka Danske i Norveške odobravaju zajam, ali je on dovoljan samo za plaćanje uvoza osnovnih ljudskih potreba. MMF je odobrio povlačenje od 1,57 milijardi eura zajma, ali je isplata blokirana od strane Nizozemske i Velike Britanije zbog „Icesave“ sukoba. U studenom 2011.godine Island je potpisao stand-by aranžman s MMF-om od 2,1 milijarde dolara na rok od 2.godine.

Temeljni ciljevi su bili: sprječavanje daljnjeg slabljenja islandske krune, osiguranje održivosti javnih financija u srednjem roku te razvoj opsežne i kredibilne strategije rekonstruiranja bankarskog sustava te implementacija programa razduživanja privatnog sektora. (MMF)

Island je primio financijsku pomoć i od Danske, Poljske te ostalih zemalja.

Podaci o iznosima tih pomoći prikazani su u nastavku. (Slika 7.)

Slika 7. Financijska pomoć Islandu u \$

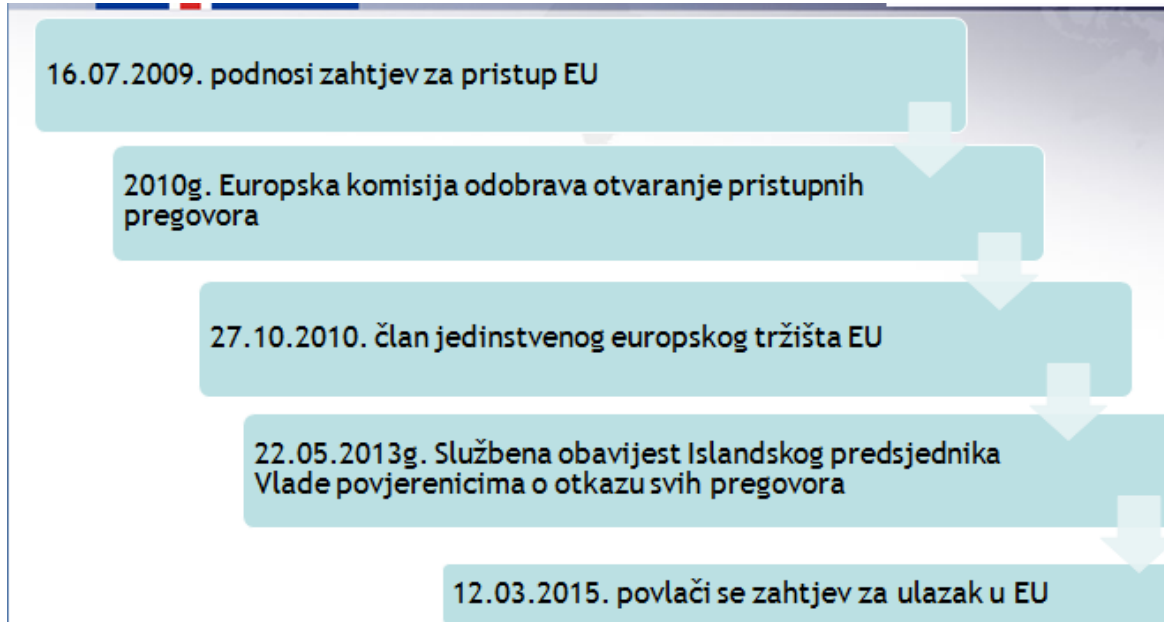
Izvor	Iznos
Danska	250 mil \$
Poljska	200 mil. \$
Farski otoci	50 mil. \$
MMF	2,1 mlrd. \$
Norveška, Švedska, Danska, Finska	2,5 mlrd. \$
Njemačka, Velika Britanija, Nizozemska	6,3 mlrd. \$
UKUPNO	11,4 mlrd. \$
% BDP-a 2008.	69,68%

Izvor: Deskar- Škrbić i Šonje (2017.) : Uzroci krize na Islandu 2008, str 24 Dostupno na: <http://docplayer.net/37910263-Uzroci-krize-na-islandu-i-reakcije-ekonomske-politike-milan-deskar-skrbic-i-velimir-sonje-arhivanalitika-1.html> (24.05.2018.)

U kontekstu Icesave sukoba treba istaknuti neke osnovne stavke. Naime, tijekom 2006. godine islandska banka Landsbanki otvorila je internetsku štednju pod ovim nazivom, a usluge je pružala pruža Velikoj Britaniji i Nizozemskoj. S pojavom krize dolazi do problema, jer je to Islandska tvrtka, a Velika Britanija i Nizozemska nemaju pravnu moć da je preuzmu te osiguraju isplatu svojih štediša. Vlasti Velike Britanije i Nizozemske potražuju isplatu minimalnog garantiranog depozitnog uloga od Islanda (20 887 € po štediši), što je ukupno iznosilo oko 4 milijarde eura. Od ukupnog iznosa, 2,7 milijardi eura pripadalo je britanskim štedišama, a ostatak od 1,3 milijarde eura nizozemskim, ali Island u listopadu 2010. donosi zakon kojim garantima isplatu sredstava samo svojim štedišama, ali ne i štedišama drugih zemalja. Velika Britanija u okviru svog Zakona o terorizmu, kriminalu i sigurnosti kao odgovor na taj čin zamrzнула imovinu islandske banke Landsbanki, te je tražila od banke Kaupthing 300 milijuna funti svježe likvidnosti za njezinu podružnicu u Velikoj Britaniji. Britanska optužba za terorizam dovodi Island do potpunog isključenja iz međunarodnog financijskog sustava.

Naredne godine Island obilježavaju sljedeći značajni događaji, koji su odrediti njegovu budućnost i današnji položaj u kontekstu međunarodne ekonomije (Slika 8.).

Slika 8. Pristupanje Islanda Europskoj uniji

Izvor: Izrada autora prema podacima dostupnima na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/iceland_en (27.05.2018.)

Islandska Vlada lijevog centra podnijela je zahtjev za ulazak u EU u srpnju 2009.godine kada je zemlja bila duboko potresena financijskom krizom koja je narušila povjerenje građana u islandske institucije. U veljači 2010.godine Europska komisija je donijela pozitivno mišljenje, a u lipnju počinju pregovori u pristupanju. 2013.godine u Islandu na vlast dolazi nova Vlada euroskeptičnog desnog centra te ona otkazuje sve pregovore o pristupanju EU. Ova vlada želi bliski odnos s EU s kojom je Island povezan preko Europske udruge za slobodno trgovinu te schengenske konvencije koja im omogućuje slobodan protok roba (Europska komisija).

Tablica 6. Makroekonomski pokazatelji islandskog gospodarstva od 2008. do 2016. godine

God.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
BDP (mlrd. \$)	17,6	12,9	13,3	14,7	14,2	15,5	17,2	16,8	20,0
BDP p.c. (\$)	55 575	40 462	41 677	46 000	44 334	47 810	52 473	50 734	59 765
Stopa rasta BDP (%)	1,5	-6,9	-3,6	2,0	1,2	4,4	1,9	4,1	7,2
Nezap. (%)	2,9	7,2	7,6	7,0	6,0	5,4	4,9	4,0	3,0
Inflacija (%)	12,7	12,0	5,4	4,0	5,2	3,9	2,0	1,6	1,7
Javni dug (% BDP)	79,1	99,0	105,7	113,0	112,3	84,8	82,5	98,1	54,0
Saldo vanjske trg. (mlrd. \$)	-0,4	1,2	1,4	1,2	8,5	1,2	1,1	1,3	1,3
FDI priljev (mlrd. \$)	1,2	6,4	2,6	1,1	1,0	4,7	7,7	1,2	1,2

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Data. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/> (26.03.2018.).

Danas, svi makroekonomski pokazatelji upućuju na to da se država relativno brzo oporavlja. Vidljivo je smanjenje javnog duga, zatim nezaposlenosti, stope inflacije te ostalih pokazatelja.

4. PROGRAMI POMOĆI MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA ZEMLJAMA ČLANICAMA EU

Nakon analize osnovnih podataka u svezi Međunarodnog monetarnog fonda i svjetske ekonomske krize iz 2008. godine, daje se osvrt na ulogu MMF-a u ovome razdoblju i nakon njega.

4.1. ULOGA MMF U SVJETSKOJ EKONOMSKOJ KRIZI

Uloga MMF-a za vrijeme kriznog razdoblja i nakon njega bila je iznimna. Ona se očitovala posebno na primjeru njegovih zemalja članica, ali i šire. U tom kontekstu moguće je govoriti o savjetodavnoj i preventivnoj ulozi. Vjeruje se kako bi bez njegove podrške tijekom krize na primjeru ovih zemalja bio značajno drugačiji, odnosno oporavak njihovih gospodarstava dugotrajan i otežan.

Osnovna svrha djelovanja MMF-a za vrijeme kriznog razdoblja, kao i izvan istoga odnosila se na kreditiranje, savjetovanje i slično, a konačni cilj bio je pronalazak optimalnih rješenja za nastalu situaciju. Neke od konkretnijih aktivnosti ili mjera koje je MMF provodio na primjeru zemalja članica, a time i onih u EU, su sljedeće (Ive, 2011, 40):

- Jačanje kreditiranja za vrijeme i nakon krize – vrijednost ukupnih posudbi dosegla je čak 250 milijardi američkih dolara, a posebna orijentacija usmjerena je prema siromašnim zemljama;
- Pružanje ciljnih savjeta i analiza – misli se na monitoring ove agencije, prognoze i savjetovanja u svezi politika koje će poslužiti kao buduće smjernice, a osnovane su na prethodnim iskustvima i opsežnim istraživanjima;
- Naglasak na fleksibilnosti – revizija općih okvira kreditiranja u svrhu bolje prilagodbe i bržeg oporavka zemalja;
- Jačanje kapaciteta kreditiranja – povećanje financijskih sredstava namijenjenih pomoći zemljama, kroz bilateralne zajmove na 250 milijardi američkih dolara, te proširenje novih aranžmana za pozajmice u vrijednosti od 550 milijardi američkih dolara;

- Izvlačenje poruka iz globalne krize – kontinuirano usmjeravanje napora prema razvoju svijesti i znanja u svezi kriznih razdoblja, potrebnih aktivnosti i posljedica, što će poslužiti za neka buduća razdoblja.

Ovime se potvrđuje velika uloga ove institucije u svjetskoj ekonomskoj krizi. Važno je ukazati i na kontinuirane aktivnosti u smislu promjena kojima se olakšava povlačenje pomoći od strane MMF-a, koje su spomenute u prvom poglavlju. Pri tome se misli na poduzete izmjene uvjeta kreditiranja, zatim udvostručenje financijskih resursa zemlje članice, jednostavnije ostvarivanje prava na pakete financijske pomoći, uvođenje fleksibilnih kreditnih linija te brojne druge. Slične aktivnosti očekuju se i u budućnosti, kao i dodatne nadopune istih, koje će nastupiti sukladno promjenama i zahtjevima međunarodne ekonomije.

U kontekstu pomoći MMF-a u vrijeme i nakon ekonomske krize, prvenstveno se misli na financijsku pomoć, odnosno na brojne pakete financijske pomoći koji su dodijeljeni različitim skupinama zemalja. Sukladno korisnicima istih, moguće je izvršiti klasifikaciju paketa, a misli se na pakete pomoći najsiromašnijim zemljama, pakete pomoći tranzicijskim zemljama, pakete pomoći zemljama Europske unije itd.

4.2. PROGRAMI POMOĆI MMF-A ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE I POSLJEDICE

Iz navedene analize u svezi nastanka, tijeka i razvoja svjetske ekonomske krize na razini Europske unije vidljivo je da su zemlje EU odmah po početku iste zatražila pomoć MMF-a. Cilj iste bilo je prevladavanje fiskalne i vanjske neravnoteže te specifičnih problema s kojima se suočavaju. U kontekstu programa pomoći MMF-a koji su usmjereni zemljama EU, misli se na PIGS zemlje, odnosno Portugal, Irsku, Grčku i Španjolsku koje su se suočile s krizom te o kojima će biti više riječi u sljedećim poglavljima.

U kontekstu ostvarivanja pomoći na primjeru zemalja Europske unije, svakako je važno istaknuti da su svi paketi pomoći odobreni na osnovu suradnje MMF-a i EU, a i Europske središnje banke. U smislu dobrih primjera iskorištavanja ovih paketa pomoći treba istaknuti Irsku i Portugal, koji su iste okončali 2013., odnosno 2014. godine. U nastavku se daju programi pomoći MMF-a zemljama EU (slika 9).

Slika 9. MMF-ovi programi pomoći EU članicama od 2008. do 2013. Godine u milijunima SDR-a)

Br.	Zemlja	Vrsta dogovora	Datum dogovora	Datum isteka ili raskida	Odobreni iznos	Povučeni iznos	Preostali iznos
1.	Cipar	EFF	svibanj 2013	svibanj 2016	891.0	668.2	222.7
2.	Grčka	EFF	ožujak 2012	ožujak 2016	23,785.3	16,574.4	23,280.8
3.		SBA	svibanj 2010	ožujak 2012	26,432.9	8,891.1	17,541.8
4.	Mađarska	SBA	studeni 2008	listopad 2010	10,537.5	2,900.5	7,637.0
5.	Irska	EFF	prosinac 2010	prosinac 2013	19,465.8	18,205.4	18,205.4
6.	Latvija	SBA	prosinac 2008	prosinac 2011	1,521.6	539.3	982.2
7.	Poljska	FCL	siječanj 2013	siječanj 2015	22,000.0	0	0
8.		FCL	siječanj 2011	siječanj 2013	19,166.0	19,166.0	0
9.		FCL	srpanj 2010	siječanj 2011	13,690.0	13,690.0	0
10.		FCL	svibanj 2009	svibanj 2010	13,690.0	13,690.0	0
11.	Portugal	EFF	svibanj 2011	svibanj 2014	23,742.0	2,363.0	21,379.0
12.	Rumunjska	SBA	rujan 2013	rujan 2015	1,751.3	1,751.3	5,210.0
13.		SBA	ožujak 2011	lipanj 2013	3,090.6	3,090.6	7,682.6
14.		SBA	svibanj 2009	ožujak 2011	11,443.0	874.0	10,569.0

4

Izvor: Orăștean, R. (2014.): „The Lending Arrangements of the IMF in European Union in Times of Crisis-Characteristics and Evolutions“, *Studies in Business and Economics*, str. 136.

- ⁴ EFF (Extended Fund Facility) Proširena mogućnost financiranja odobrava se zemljama u razvoju koje imaju održivi strukturni deficit u bilanci plaćanja, zadani cilj se mora ostvariti u roku od 3 do 4 godine, dok zajmovi imaju dospjeće od 4 i po pa do 10 godina, dok su kamatne stope jednake kao i kod stand-by aranžmana
- SBA (Stand- By- Arrangements) Stand-by aranžman sklapa se sa zemljama članicama koje imaju privremene ili cikličke probleme u platnim bilancama. Dogovoreni ekonomski cilj kao što je deficit državnog proračuna mora se ostvariti u roku od 18 do 24 mjeseca, zajmovi se moraju vratiti u roku od 3 godine i 3 mjeseca, pa sve do 5 godina, a kamatna stopa je prosječna kamatna stopa u najvećim industrijaliziranim zemljama plus mala premija.
- FCL (Flexible Credit Line) namijenjena je prvenstveno zemljama koje imaju snažne političke okvire, stabilne makroekonomske pokazatelje i evidencije o uspješno provedenim politikama. Da bi zemlja dobila pristup ovoj kreditnoj liniji nužno je provesti ocjenu kvalifikacije te zemlje. Fleksibilnost ove kreditne linije se očituje u tome da ona ne postavlja uvjete niti ograničen iznos koji zemlja može pozajmiti, također sredstva se mogu povući u bilo kojem trenutku, ali se može koristiti i kao mjera predostrožnosti u slučaju nastanka krize. Fleksibilna kreditna linija odobrava se za jednu do dvije godine, s time da se provodi pregled opravdanosti nakon prve godine. Razdoblje otplate traje od 3 do 5 godina

U danoj tablici evidentno je da je od 2008. godine pa sve do 2013. godine odobreno ukupno četrnaest aranžmana u razvijenim zemljama Europske unije ali i u zemljama u razvoju. Od toga odobreno je šest Stand-by aranžmana, četiri proširene mogućnosti financiranja, te četiri fleksibilne kreditne linije. O uspješnosti ovih aranžmana nemoguće je generalno raspravljati, s obzirom da je riječ o individualnim gospodarstvima, potencijalima itd.

4.2.1. KRIZA U GRČKOJ

Grčka je zemlja koja je povijesno poznata po krizama, ali i zaduživanjima. 1824.godine dobila je prvi zajam od Velike Britanije, da bi prvi put proglasila bankrot 1827. godine, zatim 1843 godine. Nakon toga 1878.godine podmiruje dugove što njoj omogućava trgovanje sa ostatkom svijeta, te 1893.godine ponovno proglašava bankrot. (Bernelić, 2016, 17). Prema svemu navedenom daje se zaključiti da je Grčka zemlja kojoj je najjednostavnije rješenje kad nastane problem da se zaduži, zatim da ne vrati dug te na kraju proglasi bankrot. Svi makroekonomski pokazatelji koji mjere uspješnost gospodarstva imali su pozitivni trend, sve do 2008.godine kada je nastala kriza drugorazrednih hipoteka u Americi, koja se prelila i na Grčku.

Tijekom desetljeća koje je prethodilo krizi koja je izbila krajem 2008. godine u Grčkoj, Grčka vlada je posuđivala novac iz inozemstva kako bi financirala deficit državnog proračuna i deficit u bilanci plaćanja (Bernelić, 2016, 29).

Osim ovih događanja svakako treba istaknuti i ozbiljne greške ove države, a konkretno se misli na lažno izvještavanje u svezi vrijednosti proračunskog deficita, što je posljedično dovelo do pada ulaganja investitora. Sukladno tome, EU Grčkoj upućuje kritiku 2009. i ističe da je grčki deficit za 2009. revidiran je sa 7% na 15,6% BDP-a, što je nedopustivo prema kriterijima iz Maastrichta prema kojima je definirano da gornja granica proračunskog deficita ne smije biti veća od 3% BDP-a.

Čimbenici koji su utjecali na Grčku krizu dijele se na domaće i međunarodne.

Od domaćih problema koji su intenzivirali negativne učinke ove države svakako treba istaknuti sljedeće (Randelović i Arsić, 2015, 56):

- Visoki deficit tekućeg računa platne bilance, koji je 2008. godine iznosio 15%

BDP-a., što se pokazalo neodrživim;

- Visoki vanjskotrgovinski deficit za vrijeme krize koji je dodatno onеспособio konkurentnost ovoga gospodarstva;
- Pad priljeva inozemnog kapitala koji je onеспособio stabilizaciju gospodarstva i prouzročio daljnje posljedice;
- Unutarnja neravnoteža, koja se očitovala kroz visoki fiskalni deficit, oko 8% u razdoblju nakon pojave krize.

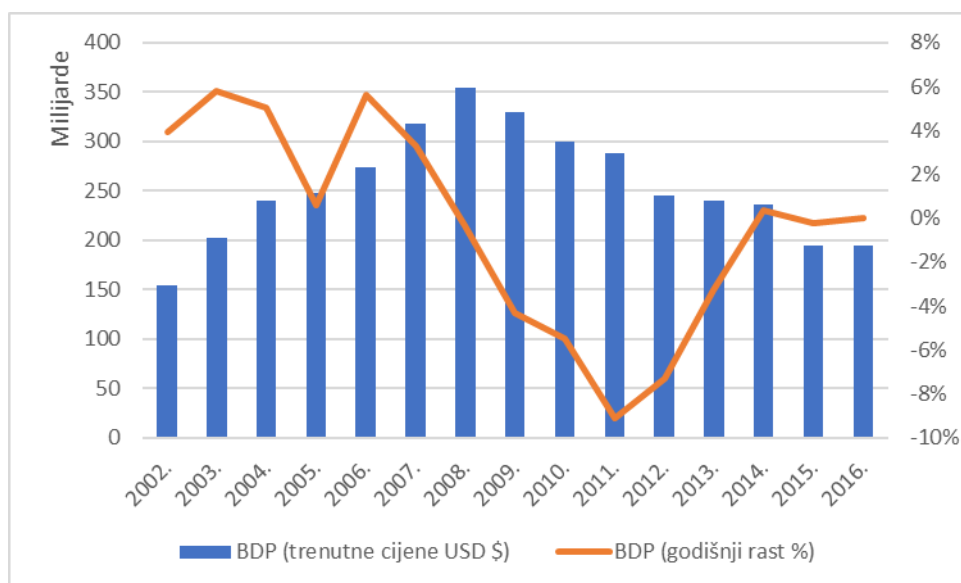
Međunarodni čimbenici koji su utjecali (Randelović i Arsić, 2015, 56):

- Uvođenje eura
- Slaba provedba regulativa Europske unije s ciljem ograničavanja duga
- Neučinkovit sustav financijske regulacije
- Nekontrolirana moć pozajmljivanja
- Visok udio izravnih inozemnih ulaganja.

Neuspjela mirovinska reforma iz 2001.godine dovela je do proračunskog deficita, zatim nekontrolirano zapošljavanje u javnom sektoru, minimiziranje stope PDV-a i slično, dodatno su unazadili ovo gospodarstvo i utjecali na njegovu nespremnost da se ophodi prema spomenutoj krizi. Tome svakako treba pridodati i visoku razinu sive ekonomije te korupcije.

Bruto domaći proizvod Grčke 2003. godine imao je najviši rast (5,7%) dok je najviša vrijednost BDP-a iznosila 350 milijardi USD 2008. godine, zbog globalne krize ta se vrijednost smanjuje na 190 milijardi USD u 2016. godini sa stagniranim godišnjim rastom u prethodne dvije godine kao što je prikazano ispod (Grafikon 3.)

Grafikon 3. BDP Grčke u razdoblju od 2002. do 2016. godine (u mlrd \$ i postotnom godišnjem promjeni)

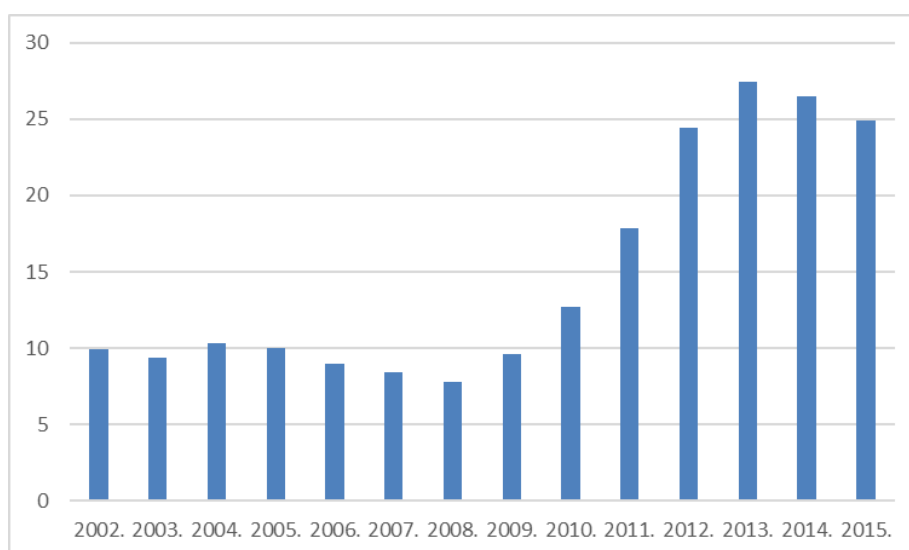

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.)

Dostupno na: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=GRC> (21.05.2018.)

Ukupna nezaposlenost države 2002. godine iznosila je 9% od ukupne radne snage dok je potaknuta krizom od 2009. do 2013. godine rasla na 27%, te 2015. godine ona iznosi 24% (Grafikon 4.)

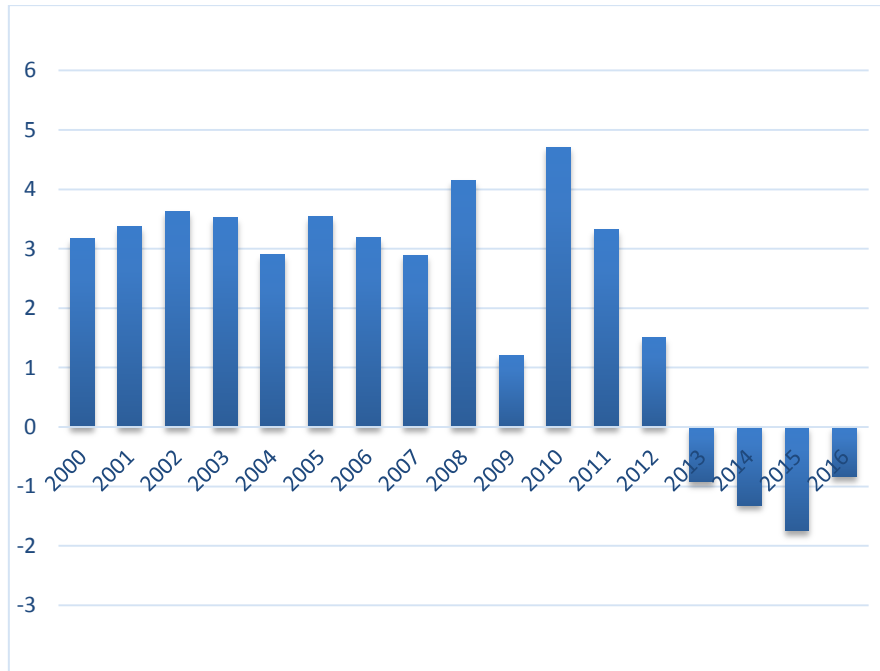
Grafikon 4. Ukupna nezaposlenost Grčke (% od radne snage) za razdoblje od 2002. do 2015. godine

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Dostupno na: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=GRC> (21.05.2018.)

Najviša inflacija iznosi 4,71% u 2010. godini, dok je od 2013-2016. prisutna deflacija (Grafikon 5.)

Grafikon 5. Kretanje inflacije % u Grčkoj od 2000. do 2016. godine

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.)

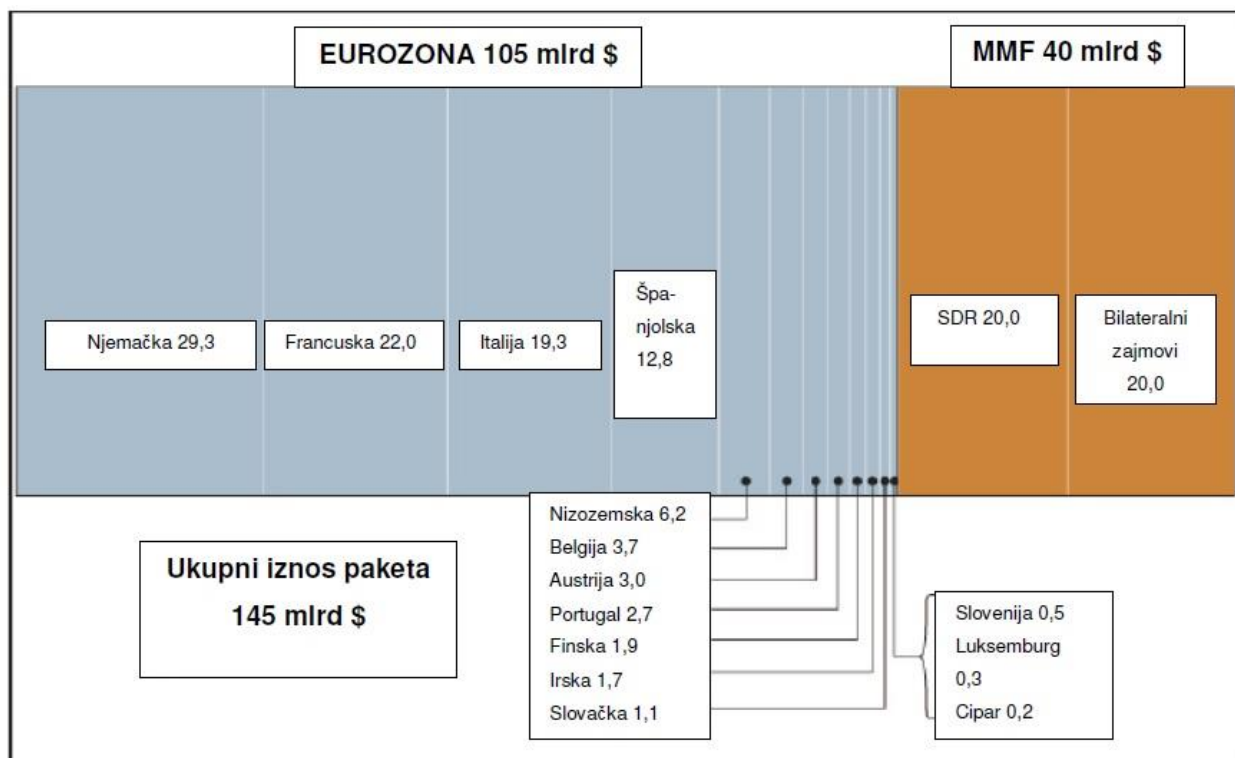
Dostupno na: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=GRC#>
(21.05.2018.)

Osim ozbiljne ekonomske nestabilnosti, Grčku pogađa i socijalna nestabilnost. U državi se javljaju sve češći prosjedi, štrajkovi i nezadovoljstvo stanovnika. Mjere štednje pokazale su se nezadovoljavajućima, a udio siromašnih i onih u riziku od siromaštva raste. Grčkom je vladao opći kolaps, obilježen društvenim nemirima, prosvjedima i redom dalje.

2010. godine Grčka ulazi u recesiju, no kako je imala sve viši deficit i visok javni dug te kao što je prethodno navedeno otkriće revidiranog grčkog deficita što je dovelo do nepovjerenja investitora u održivost javnih financija, ali i limitiralo pristup Grčkoj međunarodnom financijskom tržištu.

Kako bi kriza u Grčkoj, koja je gotovo dovela do općeg bankrota države, bila reducirana i postupno otklonjena istoj se dodjeljuju paketi pomoći.

Slika 10. Prvi paket pomoći Grčkoj

Izvor: Belkin, Mix, Nelson. (2010.): Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications str 11.

Prvi paket pomoći 2010. godine – najveći ikada u povijesti, a koji je dodijeljen od strane EU, ECB i MMF-a, te je iznosio 110 milijardi eura uz kamatnjak od oko 5%. Od toga 80 milijardi eura iznosi pomoć od strane zemalja Europske Unije, a 30 milijardi eura iznosi pomoć MMF-a. Za odobravanje, Grčkoj su postavljeni jasni uvjeti i to: uravnoteženje domaće proizvodnje i potrošnje (povećanje proizvodnje ili smanjenje potrošnje), urgentno poduzimanje oštih mjera štednje s ciljem intenzivnog smanjenja troškova i povećanja prihoda, provedba snažne fiskalne konsolidacije i provedba mjera štednje (javni sektor, mirovine i plaće, rezovi u sektoru obrane i zdravstva, ukidanje 13. i 14. plaće, zamrzavanje plaća na tri godine, povećanje PDV-a s 21% na 23% i pomicanje mirovinske dobne granice sa 62 na 67 godina). (Bernelić, 2016)

Drugi paket pomoći Grčkoj odobren je u veljači 2012.godine te iznosi 130 milijardi eura. Time je Grčka izbjegla bankrot koji joj je prijetio u ožujku te godine (Kersan Škabić, 2012). Čelnici država članica Europske unije dogovorile su da će se drugi paket pomoći Grčkoj financirati kroz Europski financijski stabilizacijski mehanizam (EFSM). Od toga 109,1 milijardi eura iznosi pomoć EFSM-a, a 28 milijardi eura iznosi pomoć MMF-a. (EC). Ministri financija eurozone dogovorili su mjere za smanjenje grčkog duga na oko 121% BDP-a do 2020. godine i to nakon što su privatni investitori u grčke obveznice pristali na veći otpis grčkih dugova. Ovaj paket pomoći Grčka mora iskoristiti za financiranje zamjene postojećih novih obveznica po povoljnijim uvjetima te za osiguranje stabilnosti grčkog financijskog sustava (Kersan Škabić, 2012, 246).

Značajni događaj u kontekstu Grčke bio je u 2015.godini kada je na vlast došla (Koalicija radikalne ljevice) Syriza, na čelu s Alexisom Tsiprasem. Syriza je bila vlast koja se protivila oštrim gospodarskim mjerama do trenutka kad se Grčka susrela sa ozbiljnim problemom likvidnosti. U to vrijeme čak se razmatrala opcija izlaska Grčke iz EU, a najavljene su mnoge promjene u ovoj državi. U to vrijeme najavljen je prestanak štednje u Grčkoj, ali i pregovori s EU u svezi otpisa i reprograma dugova ove države. Od strane vodećih zemalja Europske unije, a posebice Njemačke, najavljene promjene u Grčkoj oštro su kritizirane, a posebno se upozoravalo na opasnost od izlaska Grčke iz EU („Grexit“). Naime, tim činom Njemačka bi u to vrijeme izgubila 64 milijarde eura kredita, a kako se ne bi izazvao domino efekt ovoga čina, oštro se osuđivala najava nove vlasti u Grčkoj (Arman, 2015, 29).

Grčka je odlučila zatvoriti banke te uvesti strože kapitalne kontrole jer je Europska središnja banka prestala s financiranjem plana spašavanja. Jedino rješenje je ponovo traženje pomoći te traži pomoć od Mehanizma za europsku financijsku stabilnost (MEFS)⁵. Čelnici država eurozone dogovorili su niz reformi koje treba provesti fokusirajući se na četiri ključna područja i to: reformu javnih financija; jačanje rasta, konkurentnosti i ulaganja; očuvanje financijske stabilnosti te fiskalnu održivost. Kao i prethodna dva paketa pomoći, tako i ovaj (treći) paket zahtijeva provođenje ekonomskog programa prilagodbe, odnosno mjera za rješavanje ekonomskih i

⁵ MEFS-om se osigurava financijska pomoć državama članicama EU-a u financijskim poteškoćama. Temelji se na sredstvima koja Komisija prikupi na financijskim tržištima pod implicitnim jamstvom proračuna EU-a.

socijalnih problema koji će omogućiti održivi ekonomski rast Grčke te otvaranje novih radnih mjesta (Bernelić, 2016, 36).

Treći paket pomoći tijekom 2015. godine - iznosio je 86 milijardi eura, a cilj je bilo stvaranje novih radnih mjesta i obnova gospodarskog rasta Grčke. Odnosio se na opsežne gospodarske i socijalne reforme (mirovinski i zdravstveni sustav, liberalizacija tržišta, privatizacija, reforma javne uprave, suzbijanje porezne evazije, jačanje financijskog sustava i smanjenje duga države).

Nakon navedenih paketa pomoći, posebno je važno osvrnuti se na promjene na koje se ova država obvezala, u okviru posljednjeg programa. Konkretno, misli se na promjene koje su u budućnosti pozitivno utjecale na krajnji cilj, a nastavak se očekuje i u budućnosti. One uključuju:

- Proračunske ciljeve odnosno smanjenje javnog duga
- Modificiranje financijskog sistema – usvajanje novih zakonskih okvira o teško naplativim kreditima, dokapitalizacija banaka u Grčkoj s 10 milijardi eura;
- Provedba privatizacije – privatizacija lučkih kapaciteta u Pireju i Solunu, a planirana je i prodaja regionalnih aerodroma;
- Rješenje birokracije – smanjenje beneficija radnika u javnoj administraciji;
- Liberalizacija tržišta – duže radno vrijeme trgovina nedjeljom i praznicima, liberalizacija nekih sektora gospodarstva;
- Reforma zdravstvenog sustava – veće korištenje generičkih lijekova;
- Reforma mirovinskog sustava – ukidanje prijevremenog odlaska u mirovinu i postupno povećanja minimalne dobi za odlazak u punu mirovinu na 67 godina;
- Reforma poreznog sustava – povećanje poreza, a posebice PDV-a.

O učinkovitosti ovih mjera za sada je još nerealno govoriti, s obzirom na planirano vrijeme njihove provedbe. Ipak, vjeruje se da bi u budućnosti trebale polučiti pozitivne učinke i olakšati proces izlaska iz krize.

Iako postoje određeni pomaci u kontekstu grčkog gospodarstva i društva, danas se još uvijek ova država suočava s ozbiljnim problemima. To je vidljivo i iz vrijednosti te kretanja njezinih temeljnih makroekonomskih pokazatelja. Naime, stopa

nezaposlenosti u Grčkoj je i dalje vrlo visoka i to je jedan od temeljnih problema njezina društva, ali i gospodarskog napretka. Zabilježeno je ozbiljno povećanje poreza uz smanjenje javnih izdataka, a razina zaduženosti i dalje je visoka.

Sredinom 2017. godine Grčkoj je na naplatu došlo oko 7 milijardi eura dugova, što je je razlog prošlih zbivanja na ovome području. Otplata dugova izniman je teret njezinu gospodarstvu i društvu, a s obzirom na postojeću zaduženost smatra se da je potrebno nastaviti provoditi brojne reforme u Grčkoj. I danas se, 10 godina nakon krize, Grčka suočava s problemom otplate dugova koji su se nagomilali, a o tome se raspravlja i na međunarodnoj razini. MMF navodi kako je razina zaduženosti i dalje neodrživa te kako je potrebno restrukturiranje koje bi, između ostaloga, trebalo uključiti snižavanje kamata i produljenje roka otplate. Ipak, o tome ne pronalazi sporazum s EU koja tvrdi da MMF ne razumije mehanizam programa pomoći koji je dodijeljen Grčkoj (Arman, 2015).

Javni dug Grčke i dalje se kreće oko 170% BDP-a, što ukazuje na njezino iznimno nepovoljno stanje. Treći program pomoći istječe 20.08.2018. godine, tako da vidjet ćemo da li će Grčka u dogledno vrijeme ponovo zatražiti pomoć ili će uspjeti ostvariti rast BDP-a, smanjenje nezaposlenosti, smanjivanje javnog duga te ostale bitne makroekonomske pokazatelje.

4.2.2. USPJEŠNI PRIMJER IRSKE

Irska je kroz povijest poznata kao zemlja koja je bila veoma siromašna te pretežno iseljenička zemlja, koju je u razdoblju od 1945. do 1948. godine, u vrijeme opće gladi, napustilo preko milijun ljudi u potrazi za boljim uvjetima života. (Škojč, 2017). Irsku se naziva „keltskim tigrom“ jer je od siromašne zemlje ulaskom u EU 1973.godine postala jedna od najrazvijenijih zemalja članica s BDP-om per capita koji je po visini drugi u EU-27 i iznosi 127% prosjeka EU-27 (Kersan Škabić, 2012). No, problemi u Irskoj su počeli u 2000. godini kada je vlada zaustavila ograničenja na javnu potrošnju, što je rezultiralo brzim porastom cijena dobara, usluga i plaća, također je došlo do promjene u strukturi poreznih prihoda gdje je naglasak stavljen na poreze koji su povezani uz transakcije i građevinarstvo. Ekonomski rast Irske temeljio se na graditeljskoj industriji koja je u 2006./07. godini sačinjavala 24% irskog dohotka

(Storey, 2012, 2). Iznosi hipotekarnih kredita porasli su 44 milijarde eura na 128 milijardi u 2008. godini, dok su irske financijske institucije povećale kreditiranje i to na način da su odobravalu kredite sektoru nekretnina. Kriza u Irskoj nastala je u 2008. godini, godinu dana kasnije od krize na američkom tržištu nekretnina. Irske su banke odobravalu kredite za kupnju nekretnina, a s druge strane kako je potražnja bila sve veća bile su prisiljene posuđivati sredstva u inozemstvu (Connor, Flavin, O' Kelly, 2010). Šest glavnih irskih banaka posudilo je u inozemstvu tijekom 2003. godine 15 milijardi eura, da bi ta brojka narasla na 100 milijardi eura u 2007. godini (Storey, 2012). Financijski sektor više nije bio pouzdan, a banke su imale veoma ograničen pristup kreditima, stoga je Irska vlada donijela odluku da spasi privatne banke i to na način da su svi ulagači i većinski vlasnici obveznica dobili državnu garanciju.

2011. godine Irska je primila paket pomoći od MMF-a u iznosu od 11 milijardi eura, a već sljedeće godine ta pomoć prepolovljena je na 5,5 milijardi eura. U posljednjoj godini, točnije 2013. godini ta pomoć je iznosila 2,9 milijardi eura. Otplata duga od strane ove države započinje već sljedeće godine nakon primanja pomoći, odnosno 2014. godine. Te godine MMF-u je vraćeno 7,6 milijardi eura, a sljedeće godine 8 milijardi eura (Kovačević, 2015, 26).

Reforme koje je Irska morala provesti su: uvođenje poreza na nekretnine i vodoprivredne naknade, zatim podizanje stope PDV-a s 21% na 23%, rezanje minimalne tjedne plaće za 1 euro, ukidanje preko 2400 radnih mjesta u javnom sektoru (Kersan Škabić 2012, 247); smanjenje poreza na dohodak, smanjenje privatnih poreznih olakšica, smanjenje općih poreznih izdataka, smanjenje broja javnih usluga (European komisija, 2018). Irska je još i smanjila davanja za zdravstvo i obrazovanje te povećala upisnine na fakultete.

U nastavku slijedi analiza stanja irskog gospodarstva do 2011. godine, kada dolazi pomoć MMF-a. Prikaz ovih podataka daje se u tablici koja slijedi (Tablica 7.)

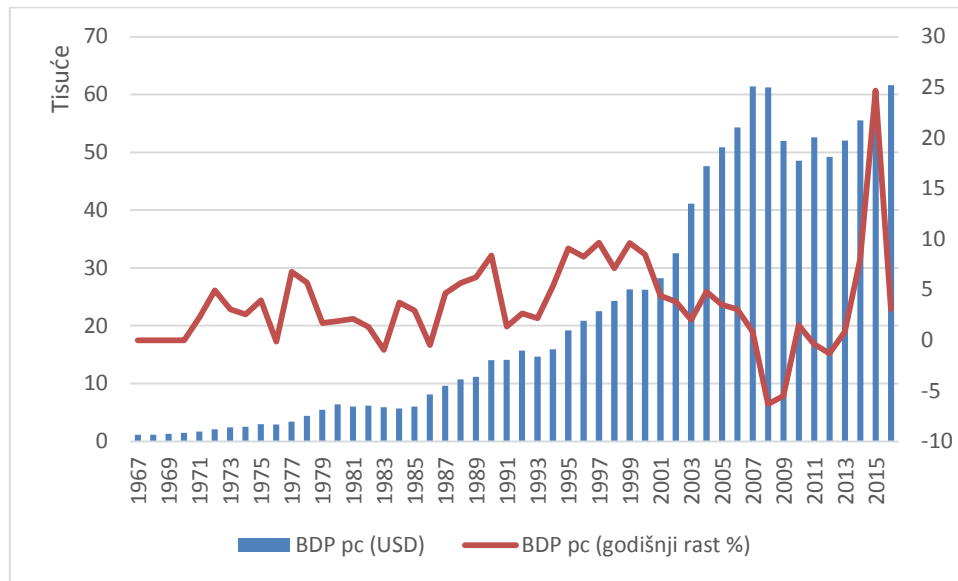
Tablica 7. Stanje gospodarstva Irske od 2005. do 2011. godine

Godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
BDP (mlrd. \$)	211,6	232,1	269,9	275,0	236,3	222,0	239,0
BDP p.c. (\$)	50 879	54 306	61 360	61 258	52 104	48 672	52 224
Stopa rasta BDP (%)	6,0	5,5	5,2	-3,9	-4,6	1,8	3,0
Inflacija (%)	2,4	3,9	4,9	4,1	-4,5	-1,0	2,6
Nezaposlenost (%)	4,3	4,4	4,7	6,4	12,0	13,8	14,6
Javni dug (% BDP)	30,8	27,0	26,9	46,8	66,8	83,0	111,3
Vanjsko-trg. Bilanca	23,1	18,7	22,3	23,6	31,8	36,9	44,7
Priljev FDI	47,0	22,1	59,9	23,3	53,9	37,8	23,7
Proračunski deficit % BDP	42,4	61,5	86,1	110,3	119,6	119,4	104,5

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Ireland. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Ireland>. Datum posjete: 28.03.2018.

Svrha ovih podataka je ukazati na stanje irskog gospodarstva prije i za vrijeme nastanka svjetske krize, kao i u prvim godinama nje, prije primanja spomenutog paketa pomoći. Vidi se da je zabilježen rast BDP-a sve do 2008. godine, kao i rast BDP-a po stanovniku (Grafikon 6.)

Grafikon 6. BDP po stanovniku Irske za razdoblje od 1967. do 2016. godine (u USD i postotnim promjenama)

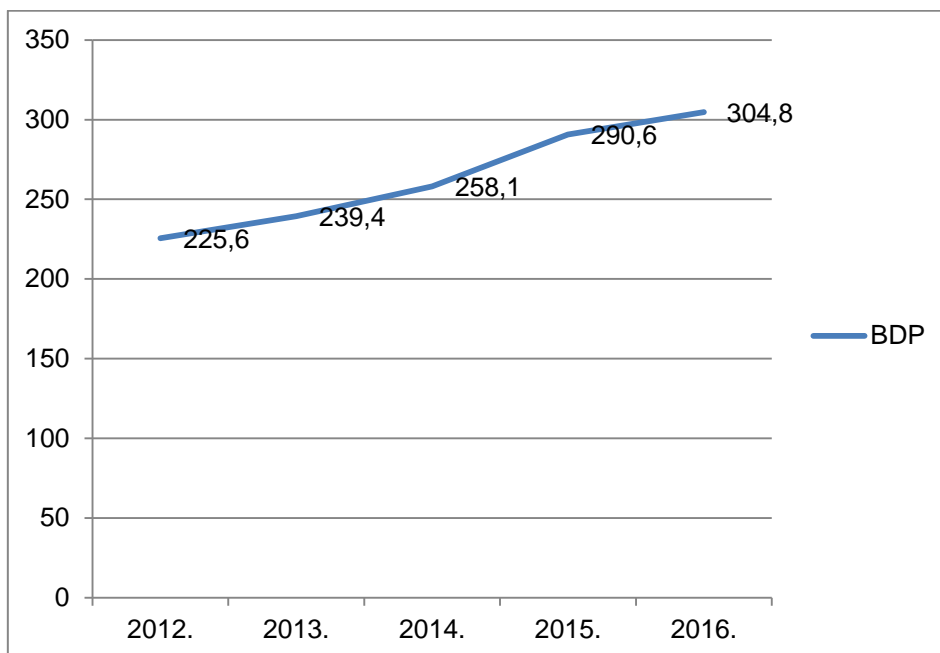

Izvor: : Izrada autora prema: World Bank (2018.) Dostupno na: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=IRL#> (28.03.2018.)

Inflacija sve do 2008. godine ima pozitivan predznak, nakon čega bilježi negativne vrijednosti, a nezaposlenost značajnije raste s pojavom krize i iznosi preko oko 15%. Javni dug izražen kao udio BDP-a relativno je nizak do pojave krize, nakon čega ozbiljno raste. Vanjskotrgovinska bilanca u čitavom razdoblju je pozitivna i ima uglavnom tendenciju rasta. Priljev investicija oscilira, ali je evidentan relativni rast čak i u kriznom razdoblju. Generalno je moguće govoriti o negativnim učincima krize u ovoj državi, koji su se odrazili na gotovo sve makroekonomske pokazatelje. Posebno se misli na javni dug, kao i na rast nezaposlenosti.

Nakon primanja pomoći, moguće je uvidjeti napredak ove države, u kontekstu unapređenja pojedinih makroekonomskih pokazatelja. Godine 2013. ona je izašla programa financijske pomoći i postala prva država eurozone koja je uspješno ponovno uspostavila ekonomsku i financijsku stabilnost. Time nisu ukinute potpuno stroge mjere štednje, već su se nastavile i u narednom razdoblju, no uz manji intenzitet. U nastavku se daje pregled kretanja, to jest oporavka BDP-a ove države (Grafikon 7.).

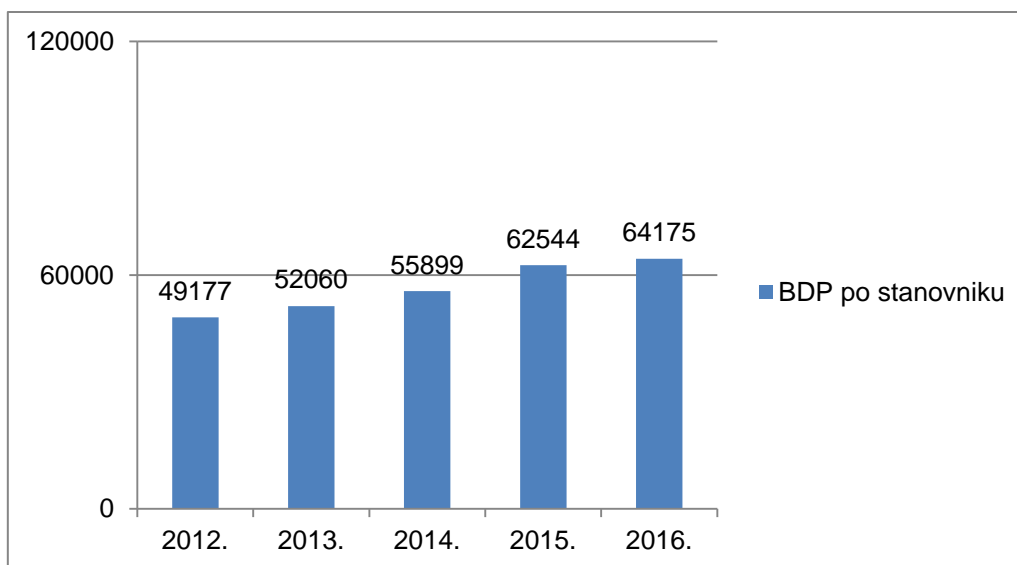
Grafikon 7. Kretanje BDP-a Irske 2012.-2016. (mlrd. \$)

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Ireland. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Ireland>. (28.03.2018.)

Vidljivo je da nakon primanja paketa pomoći BDP Irske ima tendenciju rasta u čitavom razdoblju. Prosječna stopa rasta istoga kreće se između 1,6% i čak 25,6%.

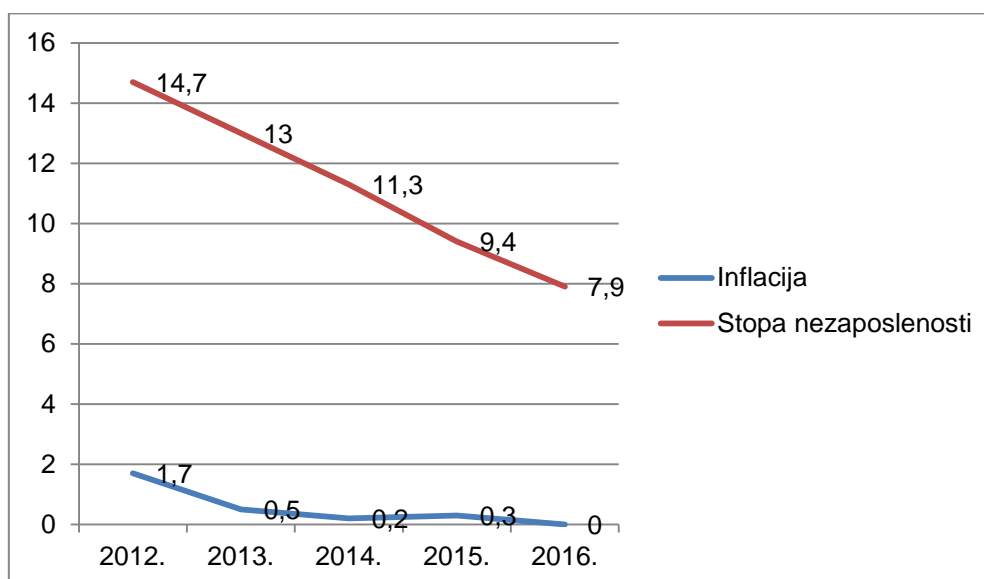
Grafikon 8. BDP po stanovniku Irske od 2012. do 2016. godine (\$)

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Ireland. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Ireland>. (28.03.2018.)

Također, u čitavom razdoblju nakon primanja pomoći zabilježen je rast BDP-a po stanovniku, kao što je i prikazano na prethodnom grafikonu.

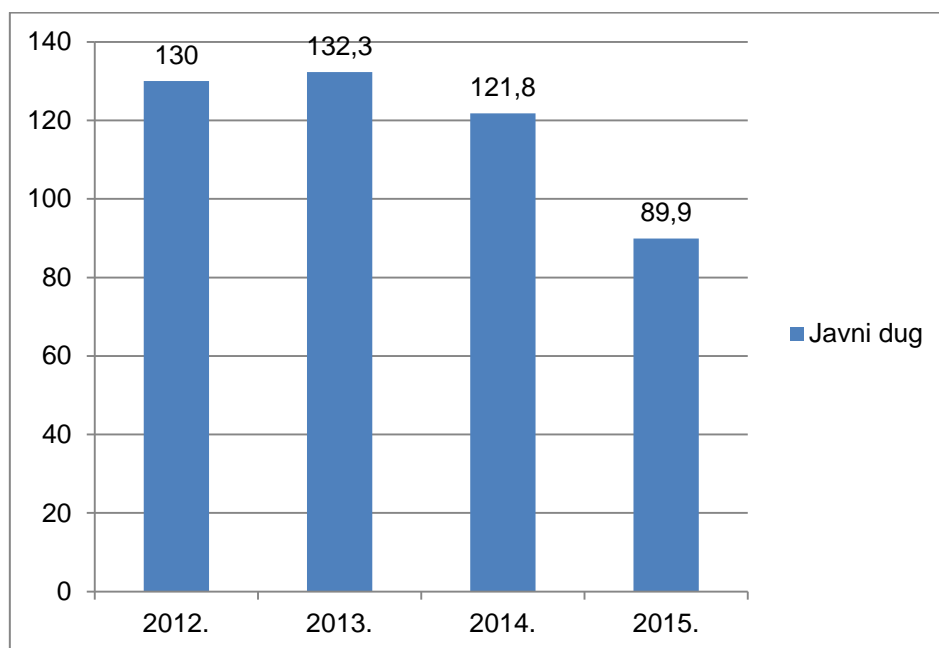
Grafikon 9. Kretanje inflacije i stope nezaposlenosti u Irskoj od 2012. do 2016. godine

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Ireland. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Ireland>. (28.03.2018.)

Prema danom prikazu, vidljivo je da stopa inflacije uglavnom opada ili stagnira, a stopa nezaposlenosti značajno opada. Prema tome, moguće je govoriti i na ovim primjerima pokazatelja o pozitivnim učincima paketa pomoći Irskoj.

Grafikon 10. Javni dug Irske od 2012. do 2015. godine (% BDP)

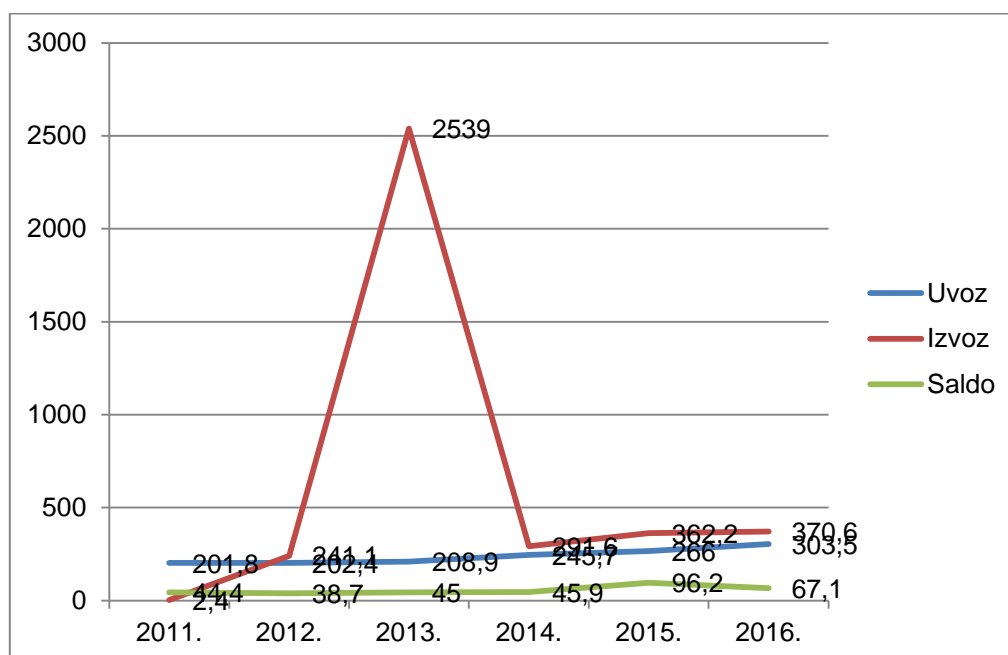

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Ireland. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Ireland>. (28.03.2018.)

Problematika javnoga duga nije značajnije promijenjena nakon primanja pomoći MMF-a. Vidljivo je da dug u prvim godinama nakon pomoći iznosi preko 130% BDP-a, no 2015. opada na 89,9%:

Izravne inozemne investicije se u godinama nakon pomoći maksimiziraju. Pri tome, one bilježe rast u čitavom razdoblju, točnije 2012. iznose 23,7 milijardi eura, 2013. godine gotovo 41 milijardu eura, a 2014. i 2015. godine rastu na 50 milijardi eura, odnosno 87 milijardi eura. Godine 2016. dosežu rekordnih 203 milijarde eura (World bank, 2018).

Grafikon 11. Vanjska trgovina Irske od 2011. do 2016. godine (mlrd. \$)

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Ireland. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Ireland>. (28.03.2018.)

Vidljivo je da vrijednost izvoza značajno premašuje uvoz Irske pa je u čitavom razdoblju saldo vanjske trgovine pozitivan, odnosno ostvaren je suficit vanjskotrgovinske razmjene. Ovime se generalno ukazuje na oporavak irskog gospodarstva od krize iz 2008. godine, a čemu je uvelike doprinio paket pomoći od strane MMF-a. Slična situacija je i na primjeru Portugala čija analiza slijedi.

4.2.3. USPJEŠNI PRIMJER PORTUGALA

Portugal je sljedeća država koja je zatražila financijsku pomoć, uslijed suočenosti s gotovo sigurnim bankrotom. Kao i ostale države, pomoć joj je bila potrebna kako bi podmirila visoki dug koji je bio prouzročen uglavnom jednakim uzrocima kao i na primjeru ostalih zemalja pogođenih ovom krizom. Posebno se ističu visoka zaduženost javnog sektora, teškoće u bankovnom sektoru i strukturne gospodarske manjkavosti.

Na primjeru Portugala treba istaknuti kako je pomoć MMF-a započela 2011. godine, a iznosila je 11 milijardi eura. U narednim godinama reducirala se i to prve godine na 6,9 milijardi eura, a u naredne dvije godine na 2,9 milijarde eura, odnosno 1,5

milijardi eura. Otplata duga započinje 2015. godine, kada je ova država vratila 6,6 milijardi eura duga (Kovačević, 2015, 26).

Na podjednaki način kao i kod prethodnog primjera zemlje, koja je primila pomoć MMF-a kako bi se izborila sa svjetskom ekonomskom krizom, u ovome dijelu poglavlja analizira se stanje gospodarstva Portugala prije i nakon primanja pomoći. Prikaz osnovnih pokazatelja njegova gospodarstva do primitka pomoći slijedi u narednoj tablici (Tablica 8).

Tablica 8. Stanje portugalskog gospodarstva od 2005. do 2011. godine

Godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
BDP (mlrd. \$)	197,3	208,6	240,2	262,0	243,8	238,3	244,9
BDP p.c. (\$)	18 785	19 822	22 780	24 816	23 064	22 539	23 196
Stopa rasta BDP (%)	0,8	1,6	2,5	0,2	-3,0	1,9	-1,8
Inflacija (%)	2,3	2,7	2,8	2,6	-0,8	1,4	3,7
Nezaposlenost (%)	7,6	7,6	8,0	7,6	9,4	10,8	12,7
Javni dug (% BDP)	67	70	69	72	82	98	111
Vanjsko-trg. Bilanca	-18,0	-17,2	-18,4	-25,5	-16,9	-18,0	-10,4
Priljev FDI	44,3	13,2	60,3	78,2	55,8	84,6	98,2

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Portugal. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Portugal>. (28.03.2018.)

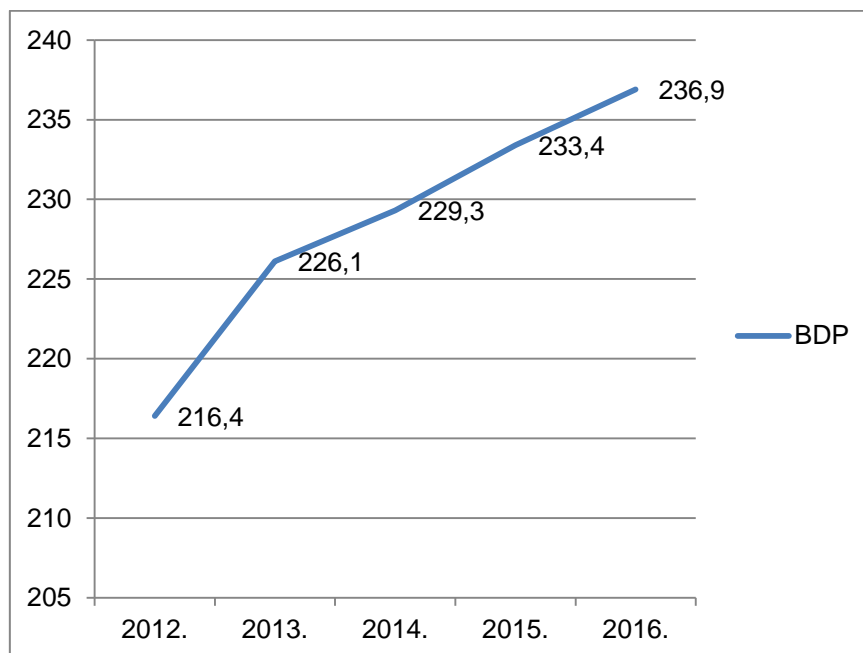
Prema istaknutim podacima vidljivo je da je gospodarstvo Portugala prije krize bilo relativno stabilno, a njegovo stanje pogoršava se njezinim nastankom i ekspanzijom. Naime, BDP ima tendenciju rasta sve do pojave krize, kao i BDP po stanovniku. S gledišta inflacije vidljive su manje oscilacije u godinama prije krize, a nešto veće promjene nakon njezine pojave. Nezaposlenosti je značajno manja u razdoblju prije krize, a javni dug bilježi veće vrijednosti nakon pojave i ekspanzije iste, pa 2011. godine iznosi 111% BDP-a, što ukazuje na prezaduženost gospodarstva. Vanjsko trgovinska bilanca u čitavom razdoblju ukazuje na deficit, što potvrđuje veće

vrijednosti uvoza od izvoza. U konačnici, priljev izravnih inozemnih investicija ima uglavnom tendenciju rasta u čitavom razdoblju.

Nakon paketa financijske pomoći MMF-a, zabilježen je oporavak ovoga gospodarstva. Reforme koje je Portugal morao provesti: reforma tržišta rada, konkurentnost na domaćem i vanjskom tržištu, reformu u sektorima obrazovanja, zdravstva, pravosuđa, na tržištu nekretnina, jačanje regulacije i nadzora financijskog sektora (Europska komisija, 2018).

Iako je program bio nešto manje restriktivan nego na primjeru Grčke i Irske, bilo je važno ispuniti jasne uvjete u okviru kretanja makroekonomskih pokazatelja. Prema planu, proračunski deficit se morao smanjiti s 9,1% BDP-a na 5,9% u godini odobravanja zajma. Isto tako, deficit je trebao biti smanjen na 4,6% BDP-a. Sukladno tome, osnovni uvjet bilo je restrukturiranje javnih financija.

Grafikon 12. Kretanje BDP-a Portugala od 2012. do 2016. godine (mlrd. \$)

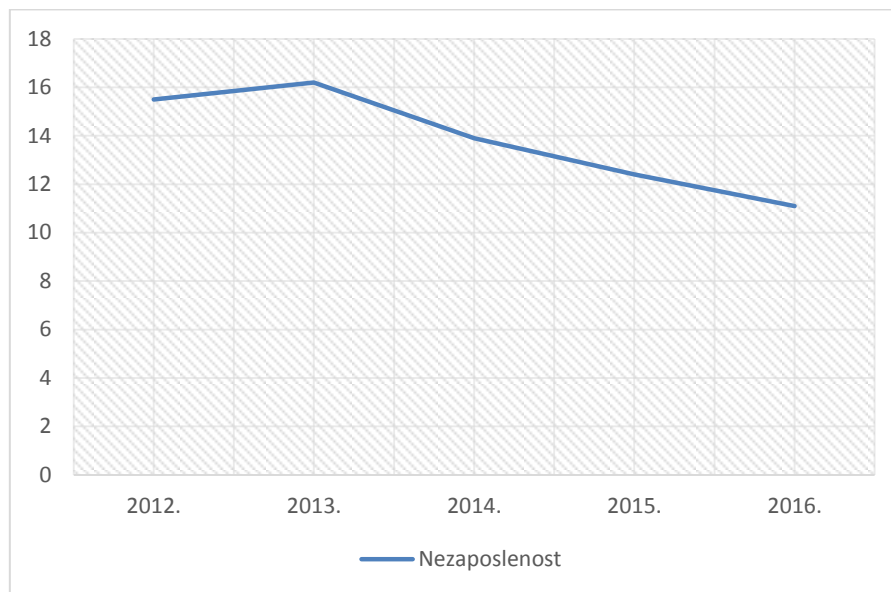
Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Portugal. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Portugal>. (28.03.2018.)

U čitavom razdoblju evidentan je rast BDP-a ovoga gospodarstva, kao što je i prikazano. Prosječna godišnja stopa rasta istoga iznosi oko 1,5%. U ovome razdoblju sličnu tendenciju kretanja ima i BDP po stanovniku. On 2012. godine iznosi 20 577 američkih dolara i raste do 2014. godine, kada iznosi 22 078 američkih dolara te

nakon toga blago opada na nešto manje od 20 000 američkih dolara u 2015. i 2016. godini (World Bank, 2018).

Nakon primanja pomoći MMF-a, stope inflacije se stabiliziraju. Godine 2012. Ista je iznosila 2,8%, a u narednim godinama opada na vrijednosti između 0,3% i 0,6% (World Bank, 2018.).

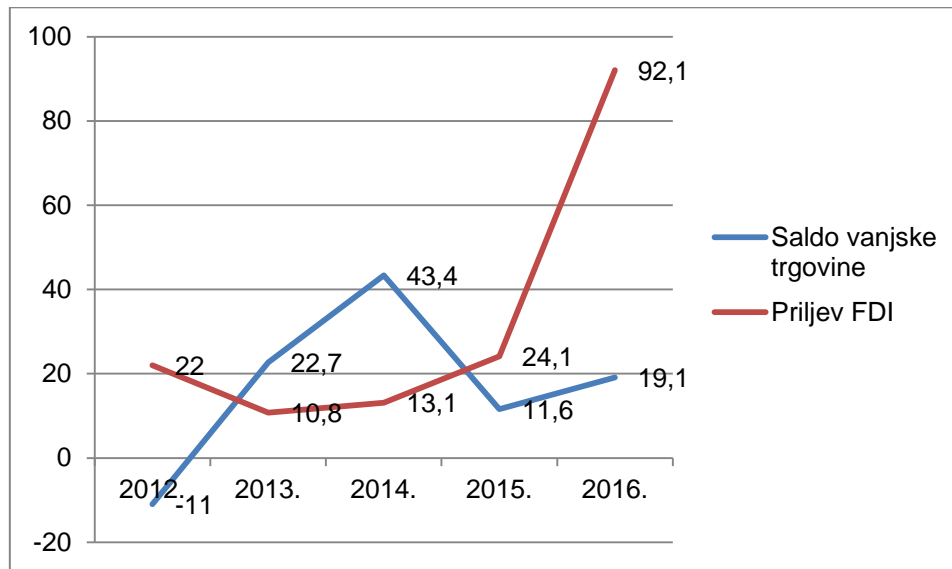
Grafikon 13. Kretanje stope nezaposlenosti od 2012. do 2016. godine u Portugalu (%)

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Portugal. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Portugal>. (28.03.2018.)

Na početku promatranog razdoblja vidljiv je blagi rast nezaposlenosti u Portugalu, no nakon toga je uslijedio pad. To ukazuje na napredak u kontekstu oporavka ovoga gospodarstva, što je dijelom zasluga spomenutog paketa pomoći MMF-a.

Grafikon 14. Saldo vanjske trgovine i priljev izravnih inozemnih investicija u Portugalu (2012.-2016.; mlrd \$)

Izvor: Izrada autora prema: World Bank (2018.) Portugal. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Portugal>. (28.03.2018.)

Na danom prikazu daje se uočiti kako saldo vanjske trgovine, izuzev 2012. godine, bilježi pozitivne vrijednosti. On raste sve do 2014. godine, nakon čega opada u 2015. godini i kasnije opet nastavlja rast. Time se ukazuje da je vrijednost izvoza uglavnom veća od uvoza.

S druge strane, priljev izravnih inozemnih investicija u ovome razdoblju uglavnom raste, osim u 2013. godini. Intenzivniji rast zabilježen je od 2015. godine. Portugal je 2016. godine otplatio dug MMF-u, čiji je rok bi 2019. godine i na taj način uštedio je 41 milijun eura (Beta, 2016.).

5. KRITIKE MEĐUNARODNOM MONETARNOM FONDU I POLITIKA INTERNE DEVALVACIJE

5.1. KRITIKE MMF-U

Danas se raspravlja o međunarodnoj ulozi MMF-a na vrlo opsežan način. Pri tome se posebno analizira njegova uloga u kontekstu predmetne krize i pomoći zemljama Europe i šire. O generalnim kritikama koje se upućuju ovoj instituciji slijedi detaljnije u nastavku i to redom (Šolta, 2010, 5):

- Kritike kreditiranja – misli se na postavljene uvjete na zajam kroz nužnost implementacije nekih ekonomskih politika. Pri tome se misli na smanjenje vladinih zajmova, više poreze, nižu potrošnju, više kamatne stope, strukturne promjene, privatizaciju i slično (npr. Grčka) – ove mjere utječu na usporavanje gospodarstva država, a često i na socijalne nemire;
- Kritika slobodnog tržišta – neki znanstvenici smatraju da je riječ o prilično intervencionističkom pothvatu, dok ga ostali oštro kritiziraju. Naime, argumenti protiv ovoga pothvata očituju se kroz uvjerenje da je bolje pustiti tokove kapitala da djeluju bez intervencije i kontrole, dok oni ostali smatraju da je kretanje tečaja jedan od ključnih uzroka pogoršanja u pogođenom gospodarstvu;
- Kritika upravljanja – smatra se da financijski i komercijalni interesi prevladavaju u kontekstu djelovanja ove institucije. Najveći problem je primjena zapadnjačkih modela rješenja situacija koji se primjenjuju i na one ekonomije koje nisu adekvatne za iste. Misli se na zemlje u razvoju i tranzicijske zemlje.

Osim ovih kritika važne su i kritike istaknutog ekonomista i nobelovca Josepha Stiglitz (2004). Stiglitz smatra da MMF vrši pritisak na zemlje u razvoju te ostale zemlje da umjesto ekspanzivne fiskalne politike provode restriktivnu fiskalnu i monetarnu odnosno da smanje budžetski deficit, te da povećaju kamatne i porezne stope, što posljedično dovodi do pogoršanja problema, također kritizira pitanje inflacije gdje zagovara mišljenje da zemlja može imati nisku inflaciju, ali istovremeno gospodarstvo koje stagnira uz visoku nezaposlenost, niska inflacija sama po sebi ne može biti cilj te tu uzima za primjer Poljske koja je imala visoku stopu rasta uz veoma

visoku inflaciju. Stiglitz (2004) kritizira i razvojnu koncepciju MMF-a za koju tvrdi da je uska i jednostrana, jer zanemaruje ekonomske probleme u širem socijalnom i političkom kontekstu. Oštra kritika je dana i u pogledu rješavanja problema u pojedinim zemljama, odnosno da pomaže interesima globalnog financijskog kapitala, a ne zemljama koje se susreću sa problemom recesije. U pogledu financijskih mjera nerazvijenih zemalja Stiglitz predlaže: veći oprez pri liberalizaciji tržišta kapitala, u slučaju nelikvidnosti većeg broja poduzeća te nemogućnosti otplate kredita stranim zajmodavcima prednost dati stečaju, ne oslanjati se na zajmove MMF-a u slučaju da dođe do financijske krize jer ti zajmovi služe zapadnim kreditorima, treba poboljšati regulaciju banaka kako bi se stvorila veća stabilnost i sigurnost bankarskog sustava, poboljšanje sustava osiguranja te brojni drugi. Ovime se daje do znanja da je Stiglitz protiv MMF-a, što potvrđuju sve kritike upućene njemu kao i njegovi savjeti kako se zemlje ne bi trebale obratiti za pomoć MMF-u nego bi se trebale obratiti međunarodnim financijskim institucijama.

MMF bi se u budućnosti trebao usredotočiti da djeluje zajedno sa ostalim globalnim institucijama kao što su Svjetska banka, Ujedinjeni narodi, Svjetska trgovinska organizacija, na način da imaju za cilj stabilnost gospodarstava svih zemalja, a ne samo pojedinaca. MMF mora biti svjestan da svojim djelovanjem i odlukama utječe na živote velikog broja ljudi diljem svijeta. Također, MMF bi trebao priznati svoje pogreške, te promijeniti svoju politiku, da bude više transparentan te da se odluke donose u skladu s onime što treba pojedina zemlja, a ne kao u slučaju Etiopije prekinuti svoj program zato što je Etiopija odbila provesti liberalizaciju svog financijskog tržišta (Stiglitz, 2004). MMF bi trebao provesti reforme: stečaja i aranžmana mirovanja na način da kad privatni dužnici ne mogu vratiti zajmove, da se otvori stečaj, a ne da se spašavaju vjerovnici uz pomoć njegovih paketa (Stiglitz, 2004). MMF bi se u svom daljnjem razvoju trebao usredotočiti i na pružanje manjih paketa pomoći, zatim poboljšati regulativu bankarskog sektora u razvijenim sektorima, dobro osmisliti strategije pružanja pomoći, ali i čimbenika koje će uzeti u obzir pri stvaranju programa pružanja pomoći.

5.2. POLITIKA INTERNE DEVALVACIJE

Ova politika ima poseban značaj u kontekstu predmetne problematike iz nekoliko razloga. Naime, ona postaje vrlo aktualna za vrijeme i nakon svjetske ekonomske

krize, kada međunarodni kreditori, a misli se na MMF, EU i Europsku središnju banku (Troika) definiraju uvjete za dobivanje kredita uz posebne mjere štednje (Kersan Škabić, 2015, 302).

Države članice EU nemaju jednake modele ekonomskog rasta, a dinamika njihova oporavka od predmetne krize neujednačena je i relativno spora. Iako su neke zemlje, kao Njemačka, obilježene suficitima na njihovim računima, većina zemalja suočila se, a to čini i danas s ozbiljnim deficitima, koji predstavljaju jedan od vodećih problema njihova gospodarstva. Kriza o kojoj se raspravljalo u ovome radu u tim je zemljama uzrokovala dodatne probleme poput rasta nezaposlenosti i smanjenja potrošnje. U takvim uvjetima one gube svoju konkurentnost i bivaju suočene s prijetnjom bankrota i propasti pa potražuju financijsku pomoć Troike.

S obzirom da većina zemalja članica EU nema vlastitu monetarnu politiku, to jest dio je europodručja, suočavaju se sa nemogućnošću provođenja eksterne devalvacije. Prema tome, tečaj se ne može koristiti kao instrument utjecaja na razvoj na stvarnom tržištu pa ove zemlje trebaju usmjeriti napore prema unapređenju konkurentnosti kroz drugačije prilagodbe, odnosno kroz tržište rada. Sukladno tome, plaće i fleksibilnost cijena utječu na uspješno djelovanje monetarne unije pa kod asimetričnih šokova ove prilagodbe trebale bi se supstituirati internom devalvacijom (Kersan Škabić, 2015, 303).

Smatra se kako su rasprave u svezi navedenoga uglavnom usmjerene prema analizi jediničnih troškova plaća, kao i prema fiskalnim transferima, koji u naravi predstavljaju dio instrumenata monetarne unije. Interna devalvacija kao takva podrazumijeva smanjenje plaća s ciljem održavanja jednake razine zaposlenosti u gospodarstvu i povećanja produktivnosti, uz iznimnu potrebu za provedbom investicijskih i strukturnih reformi.

Kod interne devalvacije važnu ulogu ima fiskalna politika koja se može promijeniti tijekom kriznog razdoblja. Međutim, pri tome je važno imati na umu kako funkcioniranje interne devalvacije može oscilirati, to jest polučiti različite rezultate. Na primjer, rezanje plaća u javnom sektoru ne implicira ujedno takav trend i u onom

privatnom. Također, povećanje produktivnosti ovim putem dovodi do povećanja profitnih marži poduzeća pa je o internoj devalvaciji u praksi važno promišljati na kritičan i opsežan način.

Baltičke države i države južne Europe primijenile su ovu politiku kao strategiju za izlazak iz predmetne krize. Autori Bara i Piton (2012.) istraživali su učinkovitost ovih politika na primjeru Latvije i Irske i utvrdili su da je riječ o vrlo sporom i ograničenom procesu. Naime, on dopušta samo određenu razinu prilagodbe na cijenu, dok eksterna devalvacija donosi konkretnije rezultate (primjer Islanda). Ono što je posebno značajno kod interne devalvacije, kako oni navode, jest osiguranje podrške od strane kooperativne europske strategije.

Tržište rada Latvije i Irske vrlo je fleksibilno, osobito u kontekstu smanjenja plaća. Jedan od uspješnih primjera ove politike je Latvija koju obilježavaju niska sindikalna suradnja, privatni ugovori o radu u javnom sektoru, jednostavna otkazna pravila, bonusi kao oblik kompenzacije i slično. Ujedno su to obilježja čitave skupine zemalja pa ih je kao takva potrebno i razmatrati. Na primjeru Latvije, njezine vlasti odlučile su zadržati svoj novac i provesti ovu politiku u praksi. Isto je utjecalo na niz pozitivnih rezultata poput rasta produktivnosti, smanjenja jediničnih troškova rada i povećanja profitne marže. (Kersan Škabić, 2015, 304). Ovaj primjer pokazuje kako na uspješnost unutarnje devalvacije utječe niz čimbenika i specifičnosti nekog gospodarstva. Uspješnost politike na primjeru Latvije ne znači proporcionalno i uspješnost na primjeru ostalih zemalja Europske unije. Vrlo često provedba interne devalvacije nije dovoljna za oporavak od kriznih razdoblja, već je istu važno nadopuniti i ostalim instrumentima te politikama.

Na primjeru Grčke vidljivo je da interna devalvacija uzrokuje snažne restriktivne učinke na raspoloživi dohodak domaćinstava i potrošnju, izvoz i rast te redom dalje. Sukladno tome, određeni autori upozoravali su na to da interna devalvacija na primjeru Grčke, Irske, Portugala i Španjolske utječe na učinkovitost i kontraproduktivnost i kako nije dobro rješenje za nastalo stanje. U ovim državama ona smanjuje rast pa se ne uzima kao dobro rješenje.

Uspješnost unutarnje devalvacije, kao što je i istaknuto, ovisi o mnogočemu, no

posebno treba istaknuti fleksibilnost domaćeg tržišta i otvorenost gospodarstva. Argumenti koji idu u korist interne devalvacije su (Kersan Škabić, 2015, 305.-306.):

- Neusklađenost između rasta plaća i produktivnosti
- Neodrživa razina javnog duga i uvjeti zaduživanja

Vidljivo je kako razmatranje ove politike treba biti utemeljeno na osnovnim teorijskim saznanjima i principima, ali prilagođeno situacijama i specifičnostima gospodarstava. Argumenti protiv ove politike su unutarnja neravnoteža ili neprihvatanje politika od strane javnosti, kamatne stope i fiskalni transferi u EU (Kersan Škabić, 2015). Interna devalvacija bi trebala utjecati na oporavak zemlje od krize kroz unapređenje njezine konkurentnosti. Ipak, često ona utječe na usporavanje gospodarskog rasta što je vidljivo i na primjeru nekih zemalja koje su istražene u ovome radu, a misli se primarno na Grčku. U takvim uvjetima važno je usmjeriti se na zaustavljanje negativnih trendova u gospodarstvu i na preusmjeravanje pokretača rasta.

6. ZAKLJUČAK

Provedenim istraživanjem ukazano je na mnoga obilježja i specifičnosti Međunarodnog monetarnog fonda, kao specijalizirane međunarodne institucije za osiguranje financijske i ekonomske stabilnosti zemalja članica. Uslijed brojnih funkcija i uloga, ona doprinosi osiguranju dugoročnog održivog razvoja svojih članica, čime uključuje i onu socijalnu dimenziju, pored ekonomske. Prema tome, smatra se ispravnim tvrditi da je usmjerena u mnoga područja.

S obzirom na značajan broj članova, među kojima su i razvijenije zemlje svijeta, smatra se da je uloga MMF-a od posebnog značaja. Prema tome, ispravno je tvrditi da je svrha djelovanja ove institucije podrška održivom razvoju međunarodne ekonomije i globalnog društva generalno.

Važnost MMF-a u kontekstu država članica posebice dolazi do izražaja u kriznim situacijama. Takvo saznanje zahtijeva povezivanje činjenica u suvremenoj ekonomiji, a misli se na suvremena obilježja koja danas vladaju. Konkretnije riječ je o neizvjesnom poslovanju i razvoju gospodarstava, turbulentnoj i dinamičnoj okolini, nepredvidivoj budućnosti. Prema tome, važnost rada ove institucije u budućnosti bi trebala biti još veća i istaknutija.

Svjetska ekonomska kriza iz 2008. godine uzima se kao najrazornija kriza koja nastupa u razdoblju od Drugog svjetskog rata do danas. Uzroci i posljedice krize predmet su brojnih analiza, a MMF je imao veoma važnu ulogu u osiguranju potrebnih sredstava zemljama koje su zatražile pomoć. Ova kriza koja je nastala na tržištu hipoteka u Americi te se zbog povezanosti bankarskog sektora, ali i razvojem gospodarstva Kine te postojanjem brojnih ulagača postepeno prenijela na Europsko tržište zasigurno je jedna od najvećih kriza od svih kriza koja su nastale u gospodarstvima brojnih zemalja.

U praksi postoje primjeri uspješne prakse kreditiranja, odnosno dodjele paketa financijske pomoći MMF-a zemljama Europske unije, a neki od njih su Irska i Portugal. S druge strane, mnoge zemlje nakon primljene pomoći tonu sve više u krizu

i bivaju još zaduženije, bez konkretnijih pomaka u smislu oporavka gospodarstva. Jedan od takvih primjera je svakako Grčka, no Grčka je posebna jer ona je povijesno poznata po prekomjernom zaduživanju te proglašavanjem bankrota.

MMF je uvidio neke svoje nedostatke, te je proveo brojne reforme, uveo nove kreditne linije koje će zemljama omogućiti da se zaduže uz povoljnije uvjete, ali uveo je i strože kriterije kvalifikacije za takve uvjete. S druge strane postoje i kritike upućene MMF-u. No na kraju možemo reći iz godine u godinu gospodarstva se razvijaju, uvijek se događaju neke promjene, pa bi bilo dobro da se MMF počne mijenjati i prilagođavati potrebama zemalja uz veće uvažavanje njihovih specifičnosti.

LITERATURA

Knjige:

1. BABIĆ, A., BABIĆ, M. (2008.) *Međunarodna ekonomija*, Sedmo izdanje. Zagreb: Sigma savjetovanja d.o.o.
2. BILAS, V., GRGIĆ, M. (2008.) *Međunarodna ekonomija*, Zagreb: Lares plus
3. KERSAN - ŠKABIĆ I. (2012.) *Ekonomija Europske unije*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
4. KERSAN – ŠKABIĆ I. (2017.) *Suvremeni trendovi u međunarodnoj ekonomiji*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
5. LEWIS, M (2013.) *Oklada stoljeća- unutar stroja sudnjeg dana*, Zagreb: Mate d.o.o. Zagreb
6. LOVRINOVIĆ, I (2015.) *Globalne financije*, Zagreb: Accent d.o.o.
7. STOJAN D. (2000.) *Međunarodne financije u globalnoj ekonomiji*. Sarajevo: Ekonomski fakultet Sarajevo
8. STIGLITZ J. (2004.) *Globalizacija i dvojbe koje izaziva*, Zagreb: Algoritam
9. ZANDI, M (2010.) *Financijski šok – Globalna panika i vladine sanacije*, Zagreb: Mate d.o.o.

Članci i radovi:

1. Bilas, V. i Jovanović, E. (2011.) Djelovanje Međunarodnog monetarnog fonda u suzbijanju aktualne krize u zemljama Srednje i Istočne Europe. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 9 (2), str. 77 - 104
2. Kersan Škabić, I. (2015.) Pros and Cons of Internal Devaluation in EU, u Vuletic, A., Vlahov, R. D., Pihir, I. (ur.). Economic and Social Development (Book of Proceedings), 11 th International Scientific Conference on Economic and Social Development – Building Resilient Society, Varazdin Development and Entrepreneurship Agency, Varazdin, i University North, Koprivnica, str. 300-310
3. Šolta, L. (2010.) Uloga MMF-a u globalnoj ekonomiji. Financijski klub Zagreb

Internet izvori:

1. Agencije (2015.) Eurozona odobrila treći paket pomoći Grčkoj. Dostupno na:

- <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/eurozona-odobrila-treci-paket-pomoci-grckoj>. (27.03.2018.)
2. Arman, V. (2015.) Problemi gospodarskog razvoja Grčke. Dostupno na: <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A598/datastream/PDF/view>. (01.05.2018.)
 3. Ashcraft A, Schuermann T (2008.) Understanding the Securitization of Subprime Mortgage Credit. Dostupno na: https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/staff_reports/sr318.pdf. (22.05.2018.)
 4. Bašić, T. (2011.) MMF i EU spašavaju Portugal sa 78 mlrd. eura. Dostupno na: <http://www.poslovni.hr/trzista/mmf-i-eu-spasavaju-portugal-sa-78-mlrd-eura-178683>. (01.05.2018.)
 5. Bernelić, I. (2016.) Uzroci, tijek i posljedice krize u Grčkoj. Dostupno na: <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:1182/preview>. (19.05.2018.)
 6. Benediktsdottir, Danielsson and Zoega (2011.): Lessons from a collapse of a financial system. Dostupno na: <https://riskresearch.org/files/BenediktsdottirDanielssonZoega2011.pdf>. (22.05.2018.)
 7. Beta (2016.) Portugal ranije vratio dug MMF-u i uštedio 41 milion evra. Dostupno na: <http://rs.n1info.com/a209830/Biznis/Portugal-ranije-vratio-dug-MMF-u-i-ustedeo-41-milion-evra.html>. (01.05.2018.)
 8. Connor G, Flavin T, O'Kelly B (2011.) The U.S. and Irish Credit Crises: Their Distinctive Differences and Common Features Dostupno na: <http://eprints.maynoothuniversity.ie/1884/2/N206-10.pdf>. (21.05.2018.)
 9. CRI Online (2016.) Na snagu stupila MMF-ova reforma kvota. Dostupno na: <http://croatian.cri.cn/1281/2016/01/28/201s100506.html>. (25.03.2018.)
 10. Danielsson, Jon (2009.) The Collapse of a Country. Dostupno na: https://www.hi.is/sites/default/files/thbg/gz_og_jdeng-published-3-jdgz-final_en.pdf (22.05.2018.)
 11. European Commission (2011.) The Economic Adjustment Programme for Ireland. Dostupno na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2011/pdf/ocp76_en.pdf (21.05.2018.)

12. European Parliament (2018.) Financial assistance to EU Member States. Dostupno na: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuld=FTU_2_6.8.html. (30.04.2018.)
13. EUROSTAT (2018.) Publications. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/eurostat/publications/all-publications>. (27.03.2018.)
14. EUROSTAT (2018.) Statistics A-Z. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/statistics-a-z/abc>. (30.04.2018.)
15. Hrvatska narodna banka (2016.) Međunarodni monetarni fond. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/medunarodni-monetarni-fond>. (25.03.2018.)
16. IMF (2016.) Articles of Agreement. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/pdf/aa.pdf>. (25.03.2018.)
17. IMF (2018.) External facts. Dostupno na: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/pdf/europe.pdf>. (28.03.2018.)
18. International Monetary Fund (2008.) Global Financial Stability Report. Dostupno na: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2018/04/02/Global-Financial-Stability-Report-April-2018>. (27.03.2018.)
19. International Monetary Fund (2008.) Iceland: Request for Stand-By-Arrangement. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2008/cr08362.pdf>. (27.05.2018.)
20. International Monetary Fund (2017.) IMF Organization Chart. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/np/obp/orgcht.html>. (25.03.2018.)
21. International Monetary Fund (2018.) IMF Members' Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx>. (25.03.2018.)
22. International Monetary Fund (2018.) Organization & Finances. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/about/orgfin.html>. (25.03.2018.)
23. International Monetary Fund (2015.) Flexible Credit Line- Operational Guidance Note. Dostupno na: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2015/060115.pdf>. (19.05.2018.)
24. International Monetary Fund (2011.) Review of the Flexible Credit Line and Precautionary Credit Line. Dostupno na:

<https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2016/12/31/Review-of-the-Flexible-Credit-Line-and-Precautionary-Credit-Line-PP4616>.

(25.03.2018.)

25. Ive, A. (2011.) Uloga MMF-a u globalnoj krizi. Dostupno na: http://eknjiznica.unipu.hr/212/1/2011_94.pdf. (28.03.2018.)
26. Kovačević, N (2015.) Međunarodni monetarni fond i globalna ekonomska kriza. Dostupno na: <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:502/preview>. (22.05.2018.)
27. Lider media (2009.) Godišnjica propasti Lehman Brothersa. Dostupno na: <https://lider.media/arhiva/84760/>. (30.04.2018.)
28. Ministarstvo financija (2018.) MMF. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/mmf>. (26.03.2018.)
29. Orăștean, R. (2014.): „The Lending Arrangements of the IMF in European Union in Times of Crisis - Characteristics and Evolutions“ Dostupno na: <http://eccsf.ulbsibiu.ro/RePEc/blg/journal/9112orastean.pdf>. (22.05.2018.)
30. Storey, A. (2012.) Irska dužnička kriza: korijeni i reakcije. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2012/02/andy-storey-irska-duznicka-kriza.html>. (18.05.2017.)
31. Škojč, M. (2017.) Regionalna politika Irske. Dostupno na: <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:2057/preview>. (21.05.2018.)
32. The Financial Crisis Inquiry Commission (2011.) The Financial Crisis Inquiry Report. Dostupno na: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-FCIC/pdf/GPO-FCIC.pdf>. (17.05.2018.)
33. US Today (2017.) What's changed in 10 years. Dostupno na: <http://www.usatoday.com/story/547806001>. (18.05.2018.)
34. World Bank (2018.) Data. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/> (26.03.2018.)
35. World Bank (2018.) Ireland. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Ireland>. (28.03.2018.)
36. World Bank (2018.) Portugal. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/Portugal>. (28.03.2018.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Organizacijska struktura Međunarodnog monetarnog fonda	6
Slika 2. BDP Sjedinjenih Američkih država u razdoblju od 2000. do 2008. godine ...	15
Slika 3. Stopa nezaposlenosti u SAD-u razdoblju od 2000. do 2008. godine	15
Slika 5. Primjeri državnih intervencija u spašavanju banaka na području EU.....	22
Slika 6. Vremenski tijek krize	31
Slika 7. Financijska pomoć Islandu u \$.....	33
Slika 8. Pristupanje Islanda Europskoj uniji	34
Slika 9. MMF-ovi programi pomoći EU članicama od 2008. do 2013. Godine u milijunima SDR-a).....	38
Slika 10. Prvi paket pomoći Grčkoj	43

POPIS TABLICA

Tablica 1. Kretanje osnovnih makroekonomskih pokazatelja gospodarstva SAD-a od 2005. do 2011. godine	20
Tablica 2. Kretanje osnovnih makroekonomskih pokazatelja na razini Europske unije od 2005. do 2011. godine	23
Tablica 3. Financijska pomoć zemljama članicama Europske unije tijekom globalne financijske krize	25
Tablica 4. Uvjeti za financijsku pomoć	27
Tablica 5. Ukupna aktiva starih i novih banaka u islandski krunama	32
Tablica 6. Makroekonomski pokazatelji islandskog gospodarstva od 2008. do 2016. godine.....	35
Tablica 7. Stanje gospodarstva Irske od 2005. do 2011. godine	48
Tablica 8. Stanje portugalskog gospodarstva od 2005. do 2011. godine	54

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Glasačka moć u MMF-u na dan 14.03.2018. u % kvote.....	4
Grafikon 2. Ukupna aktiva islandskih banaka	30
Grafikon 3. BDP Grčke u razdoblju od 2002. do 2016. godine (u mlrd \$ i postotnom godišnjom promjenom)	41
Grafikon 4. Ukupna nezaposlenost Grčke (% od radne snage) za razdoblje od 2002. do 2015. godine.....	41
Grafikon 5. Kretanje inflacije % u Grčkoj od 2000. do 2016. godine.....	42
Grafikon 6. BDP po stanovniku Irske za razdoblje od 1967. do 2016. godine (u USD i postotnim promjenama).....	49
Grafikon 7. Kretanje BDP-a Irske 2012.-2016. (mlrd. \$).....	50
Grafikon 8. BDP po stanovniku Irske od 2012. do 2016. godine (\$).....	51
Grafikon 9. Kretanje inflacije i stope nezaposlenosti u Irskoj od 2012. do 2016. godine.....	51
Grafikon 10. Javni dug Irske od 2012. do 2015. godine (% BDP).....	52
Grafikon 11. Vanjska trgovina Irske od 2011. do 2016. godine (mlrd. \$).....	53
Grafikon 12. Kretanje BDP-a Portugala od 2012. do 2016. godine (mlrd. \$)	55
Grafikon 13. Kretanje stope nezaposlenosti od 2012. do 2016. godine u Portugalu (%).....	56
Grafikon 14. Saldo vanjske trgovine i priljev izravnih inozemnih investicija u Portugalu (2012.-2016.; mlrd \$).....	57

SAŽETAK

Međunarodni monetarni fond jedna je od vodećih organizacija u kontekstu međunarodne ekonomije. Danas okuplja zemlje svijeta, a ima brojne uloge. Njezin značaj posebice se očituje u kriznim razdobljima, kao što je bio i primjer svjetske ekonomske krize iz 2008. godine.

Među ulogama MMF-a ističe se davanje financijske pomoći zemljama članicama. Pri tome se misli na proces kreditiranja i dodjelu paketa financijske pomoći, koji su posebnu ulogu imali u kontekstu pomoći zemljama za oporavak od spomenute krize. Uspješni primjeri pri tome su Irska i Portugal, a Grčka se često uzima kao neuspjeli primjer ovih paketa.

Danas se MMF-u upućuju mnoge kritike, no na njih je važno gledati s oprezom. Ipak je MMF pomogao brojnim zemljama da se izvuku od krize, da ne bakrotiraju, ali je pružanjem pomoći tražio od njih da provedu određene reforme, koje su se na kraju pokazale uspješnim te su dovele do rasta brojnih makroekonomskih pokazatelja tih zemalja.

Ključne riječi: Međunarodni monetarni fond, svjetska ekonomska kriza, paketi financijske pomoći, Irska, Portugal, Grčka.

SUMMARY

International Monetary Fund is one of the leading organizations in the international economy. Today, it gathers some of the leading countries of the world and has a number of roles. Its importance is particularly evident in times of crisis, as well it is example of the world economic crisis in 2008.

Among the numerous roles of the IMF is the granting of aid to the member states. This involves the process of lending and granting financial aid packages, which had a special role in helping the countries to recover from the mentioned crisis. Successful examples of them are those in Ireland and Portugal. Greece is often taken as an unproduced example of these packages.

Many criticisms are being made to the IMF today, but it is important to look at them with criticism and caution. Although certain arguments are correct, it is believed that the failure of the IMF to provide assistance to the EU countries affected by the crisis, are also a result of their poor engagement and poor economic potential, as well as the low resistance from crisis.

Key words: International Monetary Fund, world economic crisis, financial aid packs, Ireland, Portugal, Greece.